

UiO • **Det juridiske fakultet**

Dommeravhør av barn i Norge

Kandidatnummer: 648

Leveringsfrist: 25.11.13

Antall ord: 17073

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Avgrensing.....	2
2	DOMMERAVHØR – RETTSLIGE RAMMER	2
2.1	Hva er dommeravhør?	2
2.2	Oversikt over reglene.....	3
2.3	Historisk utvikling	4
2.4	Formål og hensyn.....	6
2.4.1	Formål.....	6
2.4.2	Hensyn.....	7
2.5	Har barn vitneplikt?	8
2.6	Når foretas dommeravhør?	9
2.7	Hvem foretar dommeravhøret?.....	11
2.8	Hvor foretas dommeravhøret?	13
2.9	Forberedelse til avhør	14
2.10	Gjennomføring av avhør.....	15
2.10.1	Videopptak av avhøret	18
2.11	Hvem kan være tilstede under avhøret?	19
3	PSYKOLOGISKE UTFORDRINGER VED AVHØR	22
3.1	Hukommelse	22
3.2	Hvordan stressfylte og traumatiske hendelser influerer barns minne.....	25
3.3	Barnets pålitelighet og troverdighet.....	26
3.4	Utfordringer ved avhør av de yngste barna	31
3.5	Gjentatte avhør.....	34
4	AVHØRSMETODER OG TEKNIKKER.....	38

4.1	Innledning	38
4.2	Åpne og lukkede spørsmål	38
4.3	Bruk av fysiske ledetråder	39
4.4	Dagens avhørsmetode	40
5	REFORMBEHOV FOR REGLENE OM DOMMERAVHØR OG OBSERVASJON?.....	44
6	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	50
	LITTERATURLISTE	53

1 Innledning

Temaet for oppgaven er dommeravhør av barn i Norge, med fokus på barnet som fornærmet i en antatt straffbar handling eller som vitne. Det har vært en stadig økende interesse og oppmerksomhet rundt dommeravhør fra fagfolk, forskere og media siden 1970- og 1980-tallet, da flere store skandalesaker verserte i det amerikanske samfunn. Mange voksne ble anklaget for alvorlige overgrep, uten at noen fant ut hva som virkelig hadde skjedd. Da Bjugn-saken dukket opp i Norge på begynnelsen av 1990-tallet, ble det reist en opphetet offentlig debatt om barns troverdighet og forhold som kan påvirke barns beretninger.¹ Dette ledet til en massiv forskning av barn som vitner, og har hatt en stor betydning for utviklingen av ordningen med dommeravhør og observasjon. Både dommeravhør av barn og observasjon er en spesiell ordning, som strider mot flere grunnprinsipper i straffeprosessen (bevisumiddelbarhetsprinsippet, det kontradiktoriske prinsipp og anklageprinsippet, se punkt 2.4.2). Opplysningene som barnet gir under avhøret vil ofte være det mest sentrale og viktigste bevis, da barnet ofte er det eneste vitnet i saken. Det er derfor svært viktig at aktørene har en tilfredsstillende kompetanse, at avhørsmetodene som tas i bruk er godt egnet til å få frem en mest mulig utfyllende og korrekt forklaring fra barnet, og at reglene om dommeravhør i lov og forskrift er i samsvar med både utvikling og kunnskap som er fremskaffet på området. Dette er med på å sikre disse barnas rettssikkerhet og sørge for at slike kriminelle handlinger mot barn blir belagt med straff.

I denne oppgaven vil jeg først se på hva et dommeravhør er, gi en kort oversikt over den historiske utviklingen på området og foreta en gjennomgang av de relevante reglene i lov og forskrift. Deretter vil jeg ta for meg særlige utfordringer ved avhør av barn, herunder hukommelsesforskning, hvordan stress og traumatiske hendelser påvirker barns minne, hvilke utfordringer som kan oppstå ved avhør av de yngste barna, og fordeler og ulemper ved gjentatte avhør. Jeg går så inn på metodene som tas i bruk ved dommeravhør, med

---

¹ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 222

utgangspunkt i Gamst og Langballes metode², før jeg går inn på spørsmålet om det foreligger reformbehov av ordningen med dommeravhør og observasjon, med utgangspunkt i Barnehusvaluering 2012 delrapport 1 og 2, og rapportene fra de to arbeidsgruppene avlagt i 2004 og 2012. Avslutningsvis vil jeg komme med noen oppsummerende kommentarer.

Oppgaven tar utgangspunkt i både jus og psykologi, da utviklingen av dommeravhør av barn bygger både på rettslige kilder på den ene siden, og en mer forskningsbasert kunnskap basert på psykologi på den andre siden. Det er nødvendig med et innblikk i begge fag for å få en oversiktlig og tilfredsstillende fremstilling av temaet.

1.1 Avgrensing

Som jeg kommer tilbake til senere i oppgaven brukes observasjonsordningen sjelden i praksis og har vist seg å være lite egnet til å fremskaffe bevis i straffesaker, jfr. Punkt 3.4. Jeg har derfor valgt å konsentrere oppgaven rundt dommeravhør av barn, med kun noen få kommentarer om observasjon som avhørsform. Jeg har også valgt å avgrense oppgaven mot sivile saker, da det er først og fremst i straffesaker at det foreligger behov for å høre barns forklaringer. Jeg går ikke inn på reglene i EMK og forholdet til disse.

2 Dommeravhør – Rettslige rammer

2.1 Hva er dommeravhør?

Dommeravhør er det avhøret som foretas av barn under 16 år og psykisk utviklingshemmede under etterforskning av straffesaker. Det er en form for bevisopptak som tas i bruk under hovedforhandlingen. Bestemmelsene om dommeravhør følger av straffeprosessloven av 22. mai 1981 nr. 25³ og Justisdepartementets forskrift av 2. oktober 1998 nr. 925.⁴ I tillegg gir

---

² Gamst og Langballe (2007)

³ Straffeprosessloven (heretter forkortet til strpl)

⁴ Forskrift om dommeravhør og observasjon (heretter forkortet til forskriften)

påtaleinstruksen kapittel 8 om politiavhør anvisninger på politiets fremgangsmåte i forbindelse med saker hvor barn er vitner. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4.november 1950, jfr. Menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30 spiller også en sentral rolle.⁵

2.2 Oversikt over reglene

De sentrale bestemmelsene i straffeprosessloven er hjemlet i lovens kapittel 18 Etterforskning §§ 234 og 239, og i kapittel 22 Hovedforhandlingen for tingrett § 298. Barnets alder og utvikling avgjør hvilke regler som kommer til anvendelse og hvordan politiet kan innhente opplysninger fra barnet i etterforskningsfasen. Det følger av strpl. §§ 234 annet ledd og 239, samt påtaleinstruksen § 8-12 annet ledd at dommeravhør som hovedregel bør begjæres i sedelighetssaker hvor barnet er under 16 år. Det står videre i NOU 2006:10 kap. 9 at barn *skal* avhøres ved dommeravhør i sedelighetssaker.⁶ Dersom fornærmede er mellom 14 og 16 år og ønsker å avgi forklaring i hovedforhandlingen, har de rett til dette etter påtaleinstruksen § 8-12 annet ledd siste punktum. Er barnet fylt 16 år, blir det avhørt etter de bestemmelsene som gjelder for voksne vitner. Jeg har valgt å avgrense denne besvarelsen hovedsakelig til barn under 14 år, og vil derfor ikke gå videre inn på dette. Dersom hensynet til barnet tilsier det, kan dommeravhør også brukes i andre sakstyper enn sedelighetssaker, jfr. strpl. § 239 annet ledd og påtaleinstruksen § 8-12 annet ledd tredje punktum. Utvalget uttaler i NOU 2006:10 punkt 9.5.6 at det ikke har oversikt over i hvilken utstrekning dommeravhør brukes i andre saker enn sedelighetssaker. Etter utvalgets syn bør dommeravhør brukes i alle saker der det vil være en særlig påkjenning for barnet å vitne i saken eller barnet bør skånes for belastningen ved gjentatte avhør. Som eksempler på dette nevnes tilfellet hvor barnet skal forklare seg i en sak hvor det er mistanke om at det har vært utsatt for fysisk mishandling eller har vært vitne til familievold eller andre traumatiske hendelser. Hvilken avhørsmåte som er mest hensiktsmessig og best for barnet må med

---

⁵ Menneskerettsloven (heretter forkortet til mnskrl)

⁶ NOU 2006:10 s. 141

andre ord avgjøres ved en skjønnsmessig vurdering ut fra hver konkrete sak og det enkelte barn.

Praksis har vist at dommeravhør av de yngste barna har vært lite formålstjenlig, blant annet grunnet liten evne til verbal kommunikasjon.⁷ Ved lav alder eller dersom særlige omstendigheter tilsier det, kan dommeren bestemme at det istedenfor eller forut for dommeravhøret skal foretas observasjon av barnet, jfr. strpl. § 239 tredje ledd.

2.3 Historisk utvikling

Bestemmelsene som regulerer dommeravhør av barn ble innført i straffeprosessloven ved lovreform i 1926.⁸ Straffeprosessloven av 1887⁹, vår første straffeprosesslov, hadde ingen bestemmelser for avhør av barn. Dersom barn ble avhørt eller ført som vitner ble dette gjennomført på lik måte som for voksne. Lovendringen oppsto som et resultat av en debatt i midten av 1920-årene om sedelighetsforbrytelser og avhør av barn i forbindelse med disse sakene. Initiativet til lovendringen ble tatt av Norske Kvinners Nasjonalråd. Tidligere måtte barnet først avgi forklaring for politiet, gjennom ett eller flere avhør, deretter for forhørsrett og under hovedforhandlingen, og senere ved mulig anke. Det ble hevdet under debatten at barn som allerede var utsatt for krenkelser, senere ble påført krenkelser gjennom rettssystemets behandling av saken. Etter lovendringen ble hovedregelen at barnet skulle avgi forklaring for en dommer utenfor rettsmøtet. Barnet skulle fortrinnsvis avhøres av dommeren alene, og aldersgrensen ble satt til 16 år.¹⁰

Forarbeidene begrunner endringene med hensynet til barnet, at forklaringer som blir gitt kort tid etter overgrepet inneholder flere og mer nøyaktige detaljer enn forklaring som blir gitt i hovedforhandlingen lang tid etter overgrepet, og at den skadelige innvirkningen som

---

⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 49

⁸ Ot. prp. nr. 6 (1926)

⁹ Strpl. av 1887.

¹⁰ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 25-26

overgrepet innebar ble forsterket av at barnet måtte forklare seg inngående gjentatte ganger.¹¹

Praksis ble således at barnet ble avhørt alene av en dommer på dennes kontor eller i en tom rettssal, hvor dommeren selv stilte spørsmålene og protokollerte, eller dikterte til en sekretær det barnet fortalte. Avhøret ble som oftest skrevet som et sammendrag uten ordrett gjengivelse av barnets forklaring. Dommeren foretok deretter en vurdering av barnets troverdighet, og utformet en konklusjon uten nærmere redegjørelse av hva som var grunnlaget for konklusjonen.¹²

Det ble lagt til grunn at siktede eller hans forsvarer ikke skulle være tilstede under avhøret av barnet. Dette førte til at riksadvokaten ble betenkt over en ordning som kunne bidra til å svekke siktedes rettssikkerhet, og ga avkall på bevisumiddelbarhetsprinsippet. Dette prinsippet, som er et grunnleggende prinsipp i straffeprosessen, går ut på at bevis skal føres direkte for den dømmende rett. Til tross for dette vant lovforslaget tilslutning hos statsadvokatene og lagmennene, og ble foruten noen endringer opprettholdt i den nye straffeprosessloven av 1981. 15. november 1985 ble det innført en forskrift om dommeravhør ved kongelig resolusjon. Eksempler på endringene som ble gjort var at aldersgrensen ble senket fra 16 til 14 år, og at avhøret av barnet skulle tas opp på lydbånd dersom dette var mulig. Mot slutten av 1980-tallet ble også videoptak tatt i bruk, men denne ordningen ble først lovfestet i 1992.¹³

Ytterligere lovendringer ble gjort i løpet av 1990-årene. Hovedregelen om at dommeren skal la seg bistå av en ”særlig skikket person” ble innført i 1994¹⁴, og siktedes forsvarer fikk adgang til å overvære avhøret fra et tilstøtende rom på visse vilkår. Dommeravhør ble

---

¹¹ Ot prp. nr. 6 (1926)

¹² Rønneberg og Poulsson (2000) s. 26

¹³ Strpl. § 239 tredje ledd endret ved lov av 22 mai 1992 nr. 49

¹⁴ Strpl. § 239 annet ledd endret ved lov av 1 juli 1994 nr. 50 (ikr. 1 jan 1997)

også utvidet til å gjelde avhør av personer med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt, uavhengig av alder. Sistnevnte faller utenfor oppgaven. I 1997 førte et forslag fra en rådgivningsgruppe som ble nedsatt av Justisdepartementet i februar 1994 til at ordningen om observasjon ble innført. Et privat lovforslag i november 1997 ledet til innføring av videre endringer i strpl. § 239 i 1998. Bakgrunnen for disse var at mange mente at det i noen tilfeller kunne gå uforholdsmessig lang tid før dommeravhøret ble begjært av politiet, og at det i andre tilfeller tok for lang tid før domstolen fulgte opp begjæringen. Hovedregelen i strpl. § 239 ble etter dette at dommeravhør og observasjon skal foretas så fort som mulig, og ikke mer enn to uker etter anmeldelse til politiet. Videre avløste en ny forskrift om dommeravhør og observasjon¹⁵ forskriften fra 1985, og det ble foretatt endringer i påtaleinstruksen.¹⁶

Aldergrensen for dommeravhør og observasjon ble i 2007 hevet fra 14 til 16 år.

2.4 Formål og hensyn

2.4.1 Formål

Dommeravhør har en tosidig funksjon: det er både en sentral del av politiets etterforskning og fungerer som bevis under hovedforhandlingen. Ofte er forklaringen fra avhøret et av de viktigste bevisene i en sak. Formålet med avhøret er å innhente og systematisere informasjon fra hendelsesforløpet i en sak. Avhøret skal belyse faktum, herunder avklare *om noe har skjedd, hva som isåfall har skjedd, hvor og av hvem*. Denne informasjonen vil ofte være avgjørende i vurderingen av om det er grunnlag for å gå videre med saken. Særlig i saker om seksuelle overgrep mot barn har politiet gjerne få holdepunkter å bygge på før vitneavhøret er foretatt. Under avhøret filmes barnets forklaring, og alt som sies blir skrevet ut i en dialogutskrift. Disse bevisopptakene tas i bruk ved hovedforhandling ved at det

---

¹⁵ FOR 1998-10-02 NR.925: Forskrift om dommeravhør og observasjon

¹⁶ Myklebust (2005) s. 147

videofilmede avhøret vises og dialogutskriften leses opp for retten. Denne måten å gjennomføre avhøret på gjør at barnet slipper å møte i rettslokalet for å avgi forklaring.

2.4.2 Hensyn

Barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep og/eller vold er ofte svært sårbare, og det å måtte fortelle om hendelsene vil være både belastende og traumatisk for barnet. Avhøret skal derfor skje på en slik måte og på et tidspunkt som er mest skånsomt og best for barnet. Ordningen med dommeravhør og observasjon skal beskytte og verne barnet på best mulig måte. Det fremgår av forarbeidene at strpl. § 239 er en form for avhør som skal "bidra til å skåne barnet mot den belastning det vil være å møte opp i retten".¹⁷ Det å måtte møte opp i en rettssal med fremmede mennesker og forklare seg om vanskelige og sårbare hendelser vil kunne gjøre at barnet ikke føler seg trygg nok til å utgi viktig informasjon. Dette gjelder især dersom overgrepene er foretatt av et familiemedlem eller en nærstående. Ved å tilrettelegge denne ordningen ønsker man å vise at rettssystemet tar barn og deres forklaringer på alvor, og at straffbare handlinger blir belagt med straff. Her kommer både prinsippet om allmennprevensjon og individualprevensjon inn med full tyngde.¹⁸

To sentrale prinsipper i straffeprosessen er bevisumiddelbarhetsprinsippet og det kontradiktoriske prinsipp. Ordningen med dommeravhør er unntak fra disse grunnprinsippene. Etter bevisumiddelbarhetsprinsippet skal beviset føres direkte for den dømmende rett, og dommeren skal dømme på grunnlag av det som kommer frem under hovedforhandlingen. Her får siktede gjennom sin forsvarer rett til å stille spørsmål til vitnet, og får gjennom utspørring utøvet sin rett til kontradiksjon. Vitneforklaringer skal fremføres muntlig (muntlighetsprinsippet), noe som igjen betyr at vitnene må møte i retten og forklare seg direkte for de dommere som skal dømme i saken. Kontradiksjonsprinsippet er en rett til å få innsyn i dokumenter og vitnebevis, imøtegå motpartens anførsler og bevis, og få forklare seg for

---

¹⁷ Ot.prp nr. 33 (1993-1994) VII punkt 1 første avsnitt

¹⁸ Andenæs (2004) s. 81-82

retten. Ved dommeravhør foretas avhøret forut for hovedforhandlingen og bevisene i form av opplesning, lydopptak og/eller video blir anvendt istedenfor direkte avhør av vitnet, jfr. strpl. § 298. Barnet møter ikke til hovedforhandlingen, og siktedes forsvarer og aktoratet får derfor ikke muligheten til å stille vitnet spørsmål direkte her. Siktedes rett til kontradiksjon blir imidlertid bevart ved at forsvarer har mulighet til å overvære dommeravhøret, og får her stille barnet spørsmål gjennom dommeren. Siktedes forsvarer har derimot ikke rett til å være tilstede under en observasjon.

Dommeravhør representerer også et viktig unntak fra anklageprinsippet, som innebærer at straffedomstolen kun trer i virksomhet etter påtalemyndighetens begjæring. Dette skjer i form av rettsmøte, foregår som regel for åpne dører, og både aktor, forsvarer og siktede innkalles. Som nevnt ovenfor foretas dommeravhøret utenfor retten, og siktede og aktor får ikke være tilstede.

2.5 Har barn vitneplikt?

Utgangspunktet er at alle har plikt til å forklare seg overfor retten, jfr. strpl. § 108. Barnet har samme forklaringsplikt som voksne, men også samme fritaksrett. Vitneplikten gjelder kun overfor retten, og ikke overfor politiet. Det foreligger imidlertid unntak fra møteplikten. Etter strpl. § 109 første ledd annet punktum kan retten fritta for fremmøte dersom vitnet må reise mer enn 800 km med offentlige kommunikasjonsmidler eller 125 km på annen måte, og dette ”vil medføre uforholdsmessige ulemper eller kostnader sammenliknet med vitnets betydning for sakens opplysning”.

Videre har loven unntak fra forklaringsplikten også når vitnet møter i retten. Et av de viktigste unntakene gjelder fritak fra forklaringsplikten der nære familiemedlemmer er siktet. Det følger av strpl. § 122 at et barn ikke har plikt til å forklare seg overfor far, mor, besteforeldre eller søsken. Etter tredje ledd ”kan” retten også fritta barnet fra å vitne mot fosterfamilien. Dersom vilkårene for fritak er oppfylt, har dommeren og politiet plikt til å gjøre oppmerksom på fritaksretten, jfr. strpl. §§ 235 og 127.

Reglene om fritaksretten har skapt en del problemer og utfordringer i forhold til barn, og det har blitt reist spørsmål både rundt hvordan man skal informere barnet om denne retten, og eventuelt om man i det hele tatt skal informere de minste barna om dette.¹⁹ I 2005 behandlet Høyesterett spørsmålene om barn skal underrettes om fritaksretten for vitneplikt, og om barnet selv skal kunne avgjøre om det ville ta i bruk denne retten.²⁰ Saken gjaldt fritaksrett for to barn på seks og åtte år. Flertallet kom til at begge barna skulle informeres om fritaksretten, men at det var deres verge som skulle vurdere om han/hun tillot at barnet forklarte seg. Mindretallet konkluderte derimot med at barn ikke skulle kunne påberope seg fritaksretten, og at verken verge eller andre kunne benytte seg av denne retten på barnets vegne. Mindretallet foretok således en innskrenkende tolkning av §§ 122 og 123, og begrunnet dette med den oppfatning at barn på dette alderstrinnet ”ikke har forutsetninger for å overskue konsekvensene av å benytte eller ikke benytte en rett til fritak for vitneplikt”. I 2008 fikk § 122 tilføyd et nytt første ledd tredje punktum. Denne slår fast at fritak for vitneplikt på grunn av nært slektskap til siktede ikke skal gjelde når vitnet eller fornærmede er under 12 år. Dersom barnet er over 12 år gjelder fritaksretten på vanlig måte. Endringen var et resultat av en henvendelse fra Stine Sofie Stiftelsen, som ønsket at aldersgrensen for fritaksretten ble satt til 12 år.²¹ Dersom vitnet er under 14 år, forkynnes stevningen for dets foreldre, som også har ansvar for at barnet møter, jfr. strpl. § 110 annet ledd.

2.6 Når foretas dommeravhør?

Dommeravhør er, som nevnt tidligere i oppgaven, en viktig del av politiets etterforskning. Avhøret vil ofte vise om det er grunnlag for å gå videre med saken. Det følger av strpl. § 224 at etterforskning foretas ”når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger noe straffbart forhold som forfølges av det offentlige”. Dommeravhør er altså ikke aktuelt før det er satt i gang etterforskning.

---

¹⁹ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 59-60.

²⁰ Rt. 2005 s. 1293

²¹ Ot.prp. Nr. 11 (2007-2008) pkt. 9.5.2

Dommeravhør brukes ved “avhør av vitne under 16 år eller et vitne med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt i en sak om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet”, jfr. strpl. § 239 og forskriften om dommeravhør og observasjon § 1. Bestemmelsene om saker ”om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet” finner vi i straffeloven²², kap. 19 for forbrytelsene, og kap. 38 for forseelsene. Jeg går ikke nærmere inn på hvilke type handlinger som omfattes av disse reglene.

Dommeren skal avgjøre om han ønsker å foreta dommeravhør av barnet i den enkelte sak, på bakgrunn av om han finner det ”ønskelig av hensyn til vitnet eller andre grunner”, jfr. strpl. § 239 første ledd første punktum og forskriften § 1. Det skal her legges vekt på barnets alder, modenhet og sakens alvorlighetsgrad.²³ Årsaken til dette kan være at hensynet til barnet representerer et inngrep i siktedes rettssikkerhet, og at det ikke alltid er like nødvendig å avhøre barnet utenfor rettsmøte for at barnets beste ivaretas. Til tross for lovens ordlyd, følger det av påtaleinstruksen § 8-12 annet ledd at dommeravhør fortrinnsvis bør begjæres i sedelighetssaker hvor barnet er under 16 år. Det fremgår i tillegg av NOU 2006:10 at dommeravhør *skal* begjæres i sedelighetssaker. Dommeravhør skal anvendes i andre saker enn sedelighetssaker når hensynet til vitnet tilsier det, jfr. strpl. § 239 annet ledd og forskriften § 1 annet ledd.

Dommeravhøret kommer i stand ved at en jurist innen politiet sender saken over til tingretten med begjæring om å foreta avhør. En slik anmodning blir som oftest tatt til følge av dommeren uten videre. I begjæringen skal påtalemyndigheten angi hva som ønskes belyst ved avhøret, jfr. forskriften § 3. Utgangspunktet er at avhøret skal foretas senest to uker etter anmeldelsen av den straffbare handlingen, men dersom særlige grunner tilsier det, kan avhøret foretas senere, jfr. strpl. § 239 fjerde ledd og forskriften § 4. Eksempler på ”særlige grunner” kan være behov for å avhøre gjerningsmannen og andre vitner før barnet skal

---

²² Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

²³ Bjerke, Keiserud og Sæther (2011) s. 873

avhøres. Hensynet til barnet kan også tilsi at man venter med avhøret.²⁴ Det følger videre av forskriften § 4 siste punktum at dersom avhøret ikke er foretatt innen fristen, skal årsaken til dette redegjøres i protokollen, jfr. forskriften § 14 bokstav g.

2.7 Hvem foretar dommeravhøret?

Det følger av strpl. § 239 første ledd annet punktum og dommeravhørforskriften § 5 første ledd at dommeren ”som hovedregel skal tilkalle en særlig skikket person til å bistå ved avhøret eller foreta avhøret under dommerens kontroll”. Det er altså dommeren som foretar avgjørelsen om hvilken person som skal tilkalles og dennes rolle under avhøret. En dommer er etter domstoloven (dl.)²⁵ § 52, dersom ikke annet er sagt eller fremgår av sammenhengen, alle medlemmer av en domstol som kan treffe eller være med i dømmende avgjørelser. Videre følger det av forskriften § 5 annet ledd at når en særlig skikket blir tilkalt, bør hovedregelen være at dommeren overlater avhøret av vitnet til denne personen. Dommeren får her en ren kontrollfunksjon. Uavhengig av om det er dommeren eller en annen som foretar selve avhøret, skal dommeren alltid sørge for og påse at avhøret skjer på en forsvarlig måte, jfr. forskriften § 5 annet ledd annet punktum og strpl. § 136. Etter strpl. § 136 skal dommeren påse at avhøret skjer ”på en måte som er egnet til å fremkalle en klar og sannferdig forklaring, og som tar rimelig hensyn til vitnet”. Dommeren skal videre passe på at det ikke stilles ledende spørsmål.

Straffeprosessloven gir ingen definisjon av hvem som regnes som “særlig skikket”. Dette reguleres i forskriften § 6, som angir to vilkår som må være oppfylt. For det første må vedkommende kommunisere godt med barn, for det annet må personen være kjent med de rettslige krav til avhøret. Det stilles ikke formelle krav til avhørspersonens utdannelse etter første ledd, men annet ledd sier at personen som tilkalles bør som hovedregel være en tjenestemann innen politiet med særlig erfaring i etterforskning av saker som gjelder barn.

---

²⁴ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 116

²⁵ Lov om domstolene (domstoloven) av 13. august 1915 nr. 5.

Årsaken til at denne yrkesgruppen er valgt, er blant annet fordi politihøgskolen har egne utdanningsprogram som spesialiserer seg på avhør av barn, og fordi polititjenestemenn er kjent med de relevante straffebestemmelsene og prosessrettslige krav til avhøret. Polititjenestemannen må i tillegg til politiutdannelsen og alminnelig yrkeserfaring, ha særlig erfaring og kompetanse innen etterforskning av saker som gjelder barn.²⁶ Forarbeidene sier om dette

”... at ingen yrkesgrupper bare i kraft av sin grunnutdanning vil være særlig skikket til å foreta dommeravhør – til det kreves kompetanse på tvers av fagdisipliner. Vedkommende bør ha særlig kjennskap til barns tale- og væremåte, og også være fortrolig med rettsvesenets krav til avhøret. I tillegg bør vedkommende ha evne til å skape den tillit og kontakt som er nødvendig for å få avhørspersonen i tale. Hvilke personer som er best skikket, vil derfor avhenge ikke bare av grunnutdanning, men også av etterutdanning, erfaring og personlige egenskaper. Det må vurderes konkret, ut fra hvilken kompetanse som finnes på det enkelte sted og behovet i den enkelte sak, om det skal tilkalles en barnepsykolog eller eventuelt en annen person fra sosial- eller helsevesenet, eller om bistand bør søkes i politiet. Som påpekt av Offerutvalget vil det ved avhør av små barn ofte være hensiktsmessig å søke bistand hos en barnepsykolog e l.”²⁷

Dersom det er behov for det i den enkelte sak, kan det etter forskriften § 6 tredje ledd tilkalles ”psykolog med særlig erfaring med barn, barnepsykiater eller andre som gjennom utdanning og/eller arbeid har særlig erfaring med barn”. Om det er nødvendig å innkalle disse typer av fagpersoner må vurderes ut fra det individuelle barnet og den enkelte sak. Forskriften oppfordrer i § 6 siste ledd påtalemyndigheten å anbefale avhørsperson i saken i begjæringen av dommeravhør.

---

²⁶ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 120

²⁷ Ot. prp. nr. 33 (1993-1994) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv (styrking av kriminalitetsloven) s. 22, sjette avsnitt

2.8 Hvor foretas dommeravhøret?

Det følger av strpl. § 239 første ledd første punktum at dommeren skal ta imot forklaringen ”utenfor rettsmøte”. Foruten at det ligger i dette at avhøret skal foretas utenfor en rettsal, sier ikke straffeprosessloven noe mer om hvor avhøret skal finne sted. Dette reguleres i forskriften § 2, som sier at avhøret skal skje på et sted med tilfredsstillende opptaksutstyr og hvor det er lagt til rette for at man kan følge avhøret fra et siderom. Unntaket er dersom hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen tilsier at avhøret bør foretas et annet sted. Den tidligere forskriften hadde i samme bestemmelse en regel om at avhøret av små barn burde skje i barnets hjem eller på et sted hvor det var grunn til å tro at barnet ville ha lettere for å forklare seg. Da lovendringen i 1997 ga en utvidet plikt til å ta videopptak av avhøret, ble det vanskeligere å foreta avhøret i barnets hjem. Det kan i tillegg være uheldig, da overgrepet kan ha skjedd i hjemmet.²⁸

Det er dommeren som bestemmer hvor avhøret skal skje. I praksis har avhøret vanligvis blitt foretatt i spesialinnredede avhørsrom i domstolslokalene eller hos politiet.²⁹ I nyere tid har regjeringen fått på plass et landsdekkende tilbud hvor både avhør, undersøkelser og behandling av barnet skjer ved Statens barnehus. Barnehusene er ett av flere tiltak i regjeringens handleplan mot vold i nære relasjoner, og det er etablert barnehus i åtte byer i Norge; Bergen, Hamar, Tromsø, Trondheim, Kristiansand, Oslo, Stavanger og Ålesund. Tanken bak dette tilbudet er at barn og unge under 16 år, samt voksne utviklingshemmede som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep, skal sikres et godt og helhetlig hjelpe- og behandlingstilbud på ett sted. Ved at avhøret foretas som et ledd i behandlingen, skal avhøret bli minst mulig belastende og mest mulig skånsomt for barnet. Ansatte ved barnehusene skal også gi veiledning og råd til foreldre og andre pårørende.³⁰

---

²⁸ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 111

²⁹ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 111

³⁰ Barnehusevalueringen 2012, delrapport 1, s. 9

2.9 Forberedelse til avhør

Som tidligere nevnt i oppgaven foretas dommeravhør kun etter at det foreligger en begjæring fra påtalemyndigheten. Begjæringen om dommeravhør skal inneholde hva påtalemyndigheten ønsker belyst ved avhøret. Dersom siktedes forsvarer ønsker gjentatt avhør etter forskriften § 13, bør forsvareren samtidig med begjæringen oversende de spørsmålene som ønskes belyst, jfr. forskriften § 3 første ledd. Begjæringen bør inneholde barnets og vergens personalia, en redegjørelse av hva saken gjelder, om man har en konkret mistenkt, hva mistanken bygger på, hvem som eventuelt ønskes oppnevnt som bistandsadvokat, om siktede har forsvarer og isåfall hvem dette er. Dersom det foreligger en anmeldelse og/eller eventuelle avhør av andre vitner, skal disse legges ved. Det er svært viktig at alle sentrale saksopplysninger følger med begjæringen, slik at både dommeren og den som skal foreta avhøret er godt kjent med saken. På denne måten vil det være enklere å forberede de rette spørsmålene og tilrettelegge avhøret ut fra den enkelte sak og det individuelle barn. Begjæringen bør også inneholde politiets synspunkt på forsvarerens tilstedeværelse under avhøret, forslag til avhørsperson og informasjon om vedkommende, innen hvilken dato politiet mener avhøret bør være gjennomført og om bistandsadvokat og forsvarer har mottatt kopi av saksdokumentene, jfr. bl.a. forskriften § 9 annet ledd.

En sentral del av dommerens forberedelse til avhøret er å konferere med den som skal foreta avhøret eller bistå ved avhøret etter forskriften § 5. Dette følger av forskriften § 3 annet ledd, som også sier at dommeren bør konferere med dem som skal være til stede ved eller overhøre avhøret. Straffeprosessloven har ingen bestemmelser om dommerens forberedelse av avhøret. Det er dommeren som har hovedansvaret for avhøret, og som innkaller til forberedende møte med dem som skal foreta eller bistå ved avhøret, og dem som skal være tilstede ved eller overvære avhøret. Slike møter bør holdes i kort tid forut for selve dommeravhøret. Under forberedelsene skal dommeren planlegge hvordan avhøret kan gjennomføres så skånsomt, effektivt og minst belastende for barnet som mulig på bakgrunn av informasjonen fra politiets begjæring og de forberedende møtene. Dommeren bør avklare hvilken informasjon man ønsker å få ut av selve avhøret, og hvordan avhørspersonen kan tilpasse og formulere spørsmålene til det enkelte barn. Det bør også avklares hvordan de

som skal overvære avhøret skal ha mulighet til å stille eventuelle tilleggsspørsmål. Dommeren og den som foretar avhøret må på forhånd avtale eventuell kommunikasjon dem imellom under avhøret, og når/om dommeren skal gripe inn underveis. Forberedelsene legger grunnlaget for et best mulig avhør, og øker sannsynlighetene for at man vil oppnå sentral informasjon av barnet. En trygg og godt forberedt avhørsperson vil også gjøre at barnet føler seg mer komfortabel i situasjonen.

2.10 Gjennomføring av avhør

Barnet skal før avhøret som hovedregel informeres om hvem som følger avhøret, og hvor vedkommende befinner seg, jfr. forskriften § 12 første ledd første punktum. Tidligere hendte det at man bevisst lot være å fortelle barnet at det befant seg flere personer bak enveisspeilet i rommet ved siden av som skulle overvære avhøret. Da barnet ofte likevel fikk mistanke om dette, hadde det ingen positiv funksjon å holde slik informasjon skjult for barnet. Det foreligger ingen plikt til å orientere om hvem som følger avhøret, men man er i dag av den oppfatning at barnet ikke reagerer på en negativ måte av å få disse opplysningene. Det viktigste har vist seg å være måten den som avhører barnet forklarer personenes tilstedeværelse på.³¹ Det følger videre av forskriften § 12 første ledd annet punktum at barnet som hovedregel skal informeres om at det foretas video- og/ eller lydopptak av avhøret. Til tross for at dette er hovedregelen, må dommeren vurdere ut fra den enkelte sak om slik orientering skal gis. Et moment ved denne vurderingen kan være om det foreligger mistanke om at barnet tidligere kan ha vært filmet i en overgrepssituasjon, og derfor kan ha en negativ reaksjon på at avhøret skal tas opp på video. I slike situasjoner kan det være grunn til å ikke fortelle om opptaket. Da barnet kan få vite om opptaket senere, vil det som oftest være best å gi informasjon om dette før selve avhøret.

Etter strpl. § 128 første ledd og forskriften § 12 annet ledd, skal alle vitner formanes av dommeren før avhøret ”til å forklare den fulle sannhet uten å skjule noe”. Vitnet skal også

---

³¹ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 131

orienteres om det ansvaret som følger med falsk forklaring og forsikring, og bidra til at vitnet føler seg forpliktet til å avgi en sann forklaring. Det følger av rettspraksis at det ikke skal stilles spesielt høye krav til formaningsens innhold.³² Kravene som stilles til formaning er at den må “tilpasses vitnets alder og utviklingsnivå”, jfr. forskriften § 12 annet ledd annet punktum. I Rt. 1987 s. 364 var spørsmålet om hvilke krav som må stilles til formaningsens innhold, opppe for Høyesterett. Forsvareren anførte her at formuleringen av formaning til en pike på 11 år var mangelfull og ikke i overensstemmelse med loven, da dommeren kun hadde bedt barnet om å passe på at hun ikke “fantaserte” og fant på ting. Dommeren ba videre barnet om å fortelle med egne ord hva hun synes var “ille og gærent”. Høyesterett kom her til at formaning var tilstrekkelig siden det var overfor et mindre barn, og uttalte videre:

“En formaning til et vitne – slik den er forutsatt i straffeprosessloven § 128 første ledd – må, etter min mening, tilpasses vitnets alder. Overfor et barn på 11 år må formaning søkes formidlet i ord og vendinger som barnet kan forstå, og som gir barnet den nødvendige veiledning til å forklare den fulle sannhet uten å skjule noe’. I denne saken har dommeren, slik jeg bedømmer forholdet, handlet i samsvar med dette”.³³

I Rt. 1995 s. 1248 ble det igjen anført at dommeravhøret var mangelfullt og ikke kunne brukes som bevis. Høyesteretts kjæremålsutvalg konkluderte her med at formaning tilfredsstilte kravene i strpl. § 128, og henviste til Rt. 1997 s. 364. Det kan etter dette ikke stilles spesielt høye krav til formaning, så lenge barnet oppfordres til å snakke sant og at dette gjøres på en måte som barnet har forutsetninger for å forstå. Det må være opp til den enkelte som foretar avhøret å vurdere hvilke ord og formuleringer som vil være best og mest egnet i den enkelte sak. Dersom barnet er over 15 år, skal det alltid informeres om det

---

³² Rt. 1987 s. 364 på s. 366

³³ Rt. 1987 s. 364 på s. 366, tredje og fjerde avsnitt

straffansvaret som følger av en bevisst falsk forklaring. I Lov og Rett 1992 side 337 uttalte professor Johs. Andenæs at:

“Å foreholde vitnet det ansvar som følger med falsk forklaring, er ikke aktuelt overfor barn som ikke har nådd den kriminelle lavalder. En enkel oppfordring til barnet om å holde seg til sannheten, må etter min mening være tilstrekkelig....”.

Det følger videre av forskriften § 12 tredje ledd at avhøret “må tilpasses vitnets alder, utviklingsnivå og omstendighetene forøvrig”. Avhørspersonen må ikke stille ledende spørsmål, med mindre dette gjøres for å prøve påliteligheten av tidligere opplysninger gitt av vitnet, eller at andre særlige grunner gjør det forsvarlig, jfr. strpl. § 136 annet ledd og § 234 første ledd. Selve bruken av avhørsmetoder og teknikker står det ikke mer om verken i lovgivning eller forskrift. Spørsmålet er heller ikke behandlet i forarbeidene til straffeprosessloven av 1981. En av grunnene til dette er at man ikke ønsker å binde dommeren for mye. Lovgiver ser det først og fremst som sin oppgave å legge til rette de ytre rammene for avhøret. Departementet fant det også lite hensiktsmessig å gi anvisning på spesifikke avhørsmetoder som burde tas i bruk, men uttaler i rundskrivet at:

“Det vesentlige er at avhøret skjer innenfor de rettslige rammer som gjelder for avhøret, og at avhørspersonen har kunnskap om disse. Avhørsmetoden må tilpasses barnets alder, personlighet, modenhet, sakens art og selve avhørssituasjonen. Det er viktig at avhørspersonens samtale med barnet er preget av nøytralitet i forhold til om overgrep har funnet sted. Det er videre viktig at det er barnets versjon som fremkommer, og ikke for eksempel overgriperens, foreldrenes eller avhørspersonens”.³⁴

---

³⁴ Justisdepartementets rundskriv G-70/98 Jnr 97/2585 C-J HEF av 23. oktober 1998 s. 30

Til tross for at dette ikke er nærmere regulert i lov og/eller forskrift, er det gitt en mengde retningslinjer om avhørsmetoder basert på forskning og praksis. Jeg kommer tilbake til dette senere i oppgaven under punkt 4.

Forskriften § 12 siste ledd omhandler personene som overværer avhørets mulighet til å stille spørsmål under avhøret. Etter første punktum kan disse kun stille spørsmål til vitnet gjennom dommeren. Anledningen til å stille spørsmål er svært viktig for forsvareren, men også bistandsadvokaten og politi kan ha behov for å stille barnet spørsmål. Dommeren kan alltid overta avhøret, jfr. forskriften § 12 siste ledd siste punktum. Vilkåret for dette er når “det finnes påkrevet”.

2.10.1 Videopptak av avhøret

Siden dommeravhøret foretas utenfor rettsmøte, er det svært nødvendig at dette beviset sikres på best mulig måte til hovedforhandlingen. Dette er regulert i strpl. § 239 første ledd tredje punktum og forskriften § 11, som sier at “avhøret skal tas opp ved videopptak og om nødvendig ved eget lydopptak når det er mulig og ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det”. Tidligere inneholdt bestemmelsen bare en regel om lydopptak, men ved lovendring 22. mai 1992 nr. 49 ble adgangen til videopptak av avhøret innført, da lydopptak ikke ble ansett å gi nødvendig bevisverdi. Etter en lovendring 23. mai 1997 nr. 30 er hovedregelen nå at dommeravhør skal tas opp på video. Det ble fremhevet under arbeidet med lovendringen at video gir det beste grunnlaget for bevisbedømmelse. Man får med seg flere detaljer ved videopptak av avhøret, som barnets adferd, kroppsspråk og mimikk, noe lydopptak ikke vil kunne vise.³⁵ Dersom det er nødvendig, skal avhøret også tas opp ved eget lydopptak. Det følger av forarbeidene at det ikke anses nødvendig eller hensiktsmessig å ta forklaringen opp på lydbånd, dersom det disponeres videoutstyr som gjør avskrivning uproblematisk. Ikke alt utstyr er av like god kvalitet. Om det er

---

³⁵ Ot. prp. Nr. 19 (1996-1997) punkt 4

nødvendig å ta i bruk både video- og lydopptak, vil avhenge av en konkret vurdering i den enkelte sak.³⁶

Strpl. § 239 første ledd tredje punktum og forskriften § 11 viser til at det kan foreligge unntak fra hovedregelen som berettiger at avhøret ikke tas opp ved videoopptak. Videoopptak skal foretas "når det er mulig og ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det". Praktiske hensyn aksepteres ikke som begrunnelse for å ikke bruke videoopptak ved dommeravhør. Dersom det foreligger unntak, skal disse være godt begrunnet, og årsaken må forklares og begrunnes av dommeren i den etterfølgende protokoll som skal settes opp, jfr. forskriften § 14.³⁷ Forarbeidene viser til eksempler på slike unntak, som at barnet tidligere kan ha blitt filmet i en overgrepssituasjon og at barnet derfor opplever videoopptak svært ubehagelig og belastende. Avhøret kan også foretas på steder hvor det ikke så enkelt å ta i bruk videoopptak. I slike unntakstilfeller bør forklaringen tas opp på lydbånd.³⁸

2.11 Hvem kan være tilstede under avhøret?

Ved avhør av barn bør *barnets foreldre eller foresatte* gis anledning til å være tilstede under avhøret, jfr. strpl. § 128 annet ledd jfr. § 234 og forskriften § 7. Forskriften § 7 oppfordrer også til at "en annen som vitnet har tillit til" bør gis mulighet til å overvære avhøret. Dette kan for eksempel være representanter for barnevernet eller barnehjemmet hvor barnet oppholder seg. Unntakene fra regelen om rett til tilstedeværelse under avhøret er etter strpl. § 128 annet ledd dersom vedkommende selv er anmeldt i saken eller andre grunner taler mot det. Andenæs gir som eksempel på "andre grunner" når far er mistenkt for incest. Her vil barnets mor være "så sterkt følelsesmessig engasjert i saken at hun helst ikke bør være

---

³⁶ Ot. Prp. Nr. 19 (1996-1997) punkt 4

³⁷ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 129

³⁸ Ot. prp. Nr. 19 (1996-1997) punkt 4

tilstede under avhøret”.³⁹ Hvor følelsesmessig engasjert mor er, og om dette veier tyngre enn mors mulighet til å gi barnet trygghet i en avhørssituasjon må vurderes konkret i den enkelte sak. I saker hvor en eller begge av barnets foreldre eller foresatte er mistenkt, bør det oppnevnes setteverge, jfr. forskriften § 7 tredje ledd. Forskriften § 7 første ledd annet punktum tilføyer at hovedregelen om ovennevntes rett til å følge avhøret ikke gjelder når ”hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen tale mot det”. Det er opp til dommeren om personene som skal være tilstede under avhøret, overværer avhøret fra selve avhørsrommet eller fra et siderom, jfr. forskriften § 7 annet ledd.

Bistandsadvokaten har etter forskriften § 8 og strpl. § 107 c rett til å overvære avhøret. Bistandsadvokatens oppgave er å ivareta fornærmedes interesser i saken, og gi hjelp og støtte, jfr. § 107 c første ledd. Det følger av dette at advokaten må ta hensyn til om barnet ønsker at advokaten er tilstede under avhøret, og om dennes tilstedeværelse vil være i barnets interesse.

Siktedes forsvarer skal også som hovedregel gis anledning til å overvære avhøret, jfr. strpl. § 239 første ledd siste punktum og forskriften § 9. Strpl. § 239 første ledd siste punktum ble tilføyd ved lovendring 1. juli 1994 nr. 50. Forsvareren vil kun ha anledning til å overvære avhøret når tre vilkår er oppfylt. For det første må det ”være mulig” å overvære avhøret, jfr. strpl. § 239 første ledd tredje punktum og forskriften § 9. Dette vilkåret tar sikte på de fysiske forholdene. Det følger av forarbeidene at det ”både ut fra hensynet til barnet og etterforskningen må være en forutsetning for forsvarers tilstedeværelse at forsvareren ikke oppholder seg i samme rom som barnet, og at spørsmål forsvareren ønsker stilt, blir stilt av avhørspersonen etter at avhøret forøvrig er avsluttet”.⁴⁰ Avhøret gjennomføres som oftest ved at forsvareren overværer avhøret fra et siderom med et enveisspeil, eller ser på videoopptak av avhøret. Dersom de fysiske forholdene gjør det umulig å gjennomføre avhøret med forsvarer til stede uten at forsvareren er i samme rom som vitnet, vil tilstedeværelse

---

³⁹ Andenæs (1992) s. 126

⁴⁰ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) punkt 3.4

sjelden være aktuelt. Selv om loven ikke inneholder et forbud mot at siktede overværer avhøret, er det lagt til grunn i rundskriv fra Justis- og politidepartementet at siktede ikke har anledning til å være tilstede under avhøret.⁴¹ En annen grunn til at det ikke er mulig for forsvareren å overvære avhøret, kan være at avhørstidspunktet ikke passer for vedkommende. Selv om forskriften § 4 siste ledd åpner for beskjedne oversittelser av toukersfristen i strpl. § 239, kan omstendighetene og hensynet til barnet tale for at avhøret foretas snarest mulig.

Videre må verken *hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen* tale mot at forsvareren gis anledning til å overvære avhøret. Forarbeidene nevner som eksempel på dette situasjonen hvor barnet får vite at siktedes representant skal være til stede, og av den grunn blir lammet av frykt og ute av stand til å svare på avhørspersonens spørsmål.⁴² Som nevnt tidligere i oppgaven er hovedregelen at barnet skal orienteres om hvem som er til stede, jfr. forskriften § 12 første ledd. Det kan også være at barnet identifiserer siktede og forsvareren med hverandre, og at hensynet til barnet her vil tale mot at forsvareren får overvære avhøret.⁴³ Dersom siktede på avhørstidspunktet ikke bør gjøres kjent med siktelsen eller få kunnskap om etterforskningsmateriale som kan komme frem under avhøret, vil hensynet til etterforskningen kunne tilsi at forsvareren ikke bør være til stede. Forsvareren skal møte i stedet for siktede og som representant for vedkommende. Når siktede ikke kan informeres om opplysningene som kommer frem under avhøret, vil ikke forsvareren kunne utføre oppgavene sine på en tilfredsstillende måte for siktede.

Videre vil forsvareren kun gis anledning til å overvære avhøret når det foreligger en situasjon hvor vedkommende er oppnevnt som forsvarer for en som er mistenkt. Når forsvareren ikke har en klient å konferere med om hvilke spørsmål vedkommende ønsker belyst og hvordan vedkommende stiller seg til saken generelt, vil neppe tilstedeværelse av en

---

⁴¹ Rundskriv til forskrift om dommeravhør og observasjon (1998) under merknader til § 9 – siktedes forsvarer

⁴² Ot.prp. nr 33 (1993-1994) punkt 3.4

⁴³ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 126

forsvarer være noen rettssikkerhetsgaranti. I slike saker hvor forsvareren ikke har vært til stede ved det første avhøret, vil det være mulighet for gjentatt avhør, jfr. forskriften § 13 og § 3 første ledd annet punktum.

Etter forskriften § 10 skal også *politiet* gis anledning til å overvære avhøret, forutsatt at dette ”er mulig”. Dette vilkåret tilsvarer ett av de tre vilkårene i forskriften § 9, og jeg viser derfor til drøftelsen ovenfor om hva dette vilkåret tar sikte på.

3 Psykologiske utfordringer ved avhør

3.1 Hukommelse

Informasjonen barnet gir under avhøret er avhengig av at barnet husker hendelsene som skal belyses. I forskning av barns pålitelighet kommer ofte spørsmål opp som hvor nøyaktig barn registrerer ulike hendelser, hvor godt disse hendelsene huskes senere, og hvilke forhold som påvirker hukommelsen i ettertid. Disse forholdene er en del av den kognitive psykologien, som er den delen som studerer prosessene som ligger til grunn for oppfattelse, tenkning, og ervervelse av kunnskap.⁴⁴

Hukommelse er ikke en statisk, komplett og nøyaktig registrering av fortiden, men en konstruksjon, eller rekonstruksjon av tidligere hendelser i nåtiden.⁴⁵ Det er en aktiv prosess, hvor hukommelsen fremkalles enten ved at man kjenner igjen noe (gjenkjennelse), eller ved at man fritt henter frem informasjon rundt et minne (gjenkallelse). Det er gjenkallel-seshukommelsen som er mest aktuell i avhør av barn. Under slike avhør skal barnet fortelle fritt om opplevelsene og handlingene som er sentrale for å belyse saken. Gjenkjenningshukommelsen vil kun være sentral i enkelte tilfeller som når barnet skal gjenkjenne personer eller identifisere gjenstander.⁴⁶ Hukommelsen blir påvirket og preget av hvordan den

---

⁴⁴ Teigen, snl.no

⁴⁵ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 215

⁴⁶ Gamst (2011) s. 54

opprinnelige hendelsen er fortolket ved innkoding, måten informasjonen blir bearbeidet (lagringsstadiet), senere informasjon som er tilkommet under lagringsstadiet, og gjenkallelssituasjonen.⁴⁷ I gjenkallelssituasjonen hentes informasjon om tidligere hendelser frem fra hukommelsen. Dette kalles for dekodning. Etter hvert som barnet blir eldre og utvikler seg, utvikles også hukommelsen og blir mer pålitelig og nøyaktig. Barnet får økt kunnskap om verden rundt seg, og kan reflektere over egne tanker. Språkutviklingen spiller en sentral rolle her.

Hvordan barnet minnes en vanskelig og traumatisk hendelse beror blant annet på alder, og det enkelte barnets personlighet. Når og hvordan en hendelse innkodes i barnets hukommelse vil avhenge av hvor mye kunnskap og erfaring barnet innehar, omstendighetene rundt hendelsen, og hva slags type hendelse det er som skal kodes inn. Videre vil det ved lagringen av minnet være sentralt om minnet blir hentet frem, eventuelt hvor mange ganger det blir hentet frem, om barnet opplever liknende hendelser i ettertid før barnet forteller om den opprinnelige hendelsen, og om det er forhold som blir kombinert med/lagt til hendelsen. Alle forholdene som er nevnt ovenfor vil ha også en betydning ved gjenkallingen av minnet (dekoding). I tillegg vil momenter som hvor lang tid som har gått siden hendelsen, hvor viktig og alvorlig begivenheten er for barnet og hvilke metoder avhørspersonen tar i bruk ved avhøret kunne være avgjørende for resultatet av gjenkallingen.⁴⁸

Et viktig skille ved fremhenting av minner går mellom implisitt hukommelse og eksplisitt hukommelse. Implisitt hukommelse er den delen som henter frem opplevelser som finnes lagret uten at vi er klar over det. Her lagres og utløses erfaringer uten å gå veien om språket. Tidligere erfaringer og opplevelser vil da vise seg gjennom innlærte bevegelser som svømming og sykling, og gjenkjennelse av gjenstander og personer. Ofte knytter vi ulike sanser som lyd og lukt opp mot spesifikke hendelser. Dette er fordi at vi ofte kan forbinde og knytte sansene til opplevelser som har vært nær i tid og sted. Disse sanseopplevelsene

---

⁴⁷ Christiansson et al. (1998) i Langballe (2007) s. 4

⁴⁸ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 216

lagres i det sensoriske minnet, som også er en del av det implisitte minnesystemet. Eksplisitt hukommelse er den delen av hukommelsen som bevisst gjenkaller tidligere erfaringer og opplevelser som kan formidles med ord. Den eksplisitte hukommelsen er delt i de to undersystemene episodisk hukommelse og semantisk hukommelse (kunnskapshukommelsen). Den episodiske hukommelsen lagrer personlige erfaringer og opplevelser, både små og store.⁴⁹ Denne delen av hukommelsen gir seg sent til kjenne i barnets utvikling, og det er den episodiske hukommelsen vi er mest opptatt av når barn skal fortelle om tidligere traumatiske opplevelser.⁵⁰ Det antas at barn under tre år har implisitt hukommelse, og at de ikke vil kunne beskrive hendelsen eksplisitt når de blir spurt om denne senere, selv om de har utviklet et verbalt språk på avhørstidspunktet. Dette har dels å gjøre med at hjernestrukturer som er sentrale for episodisk hukommelse utvikles senere, samt at den språklige utviklingen ikke tar fart før i barnets andre leveår.⁵¹ Den semantiske hukommelsen lagrer generell erfaring og allmennkunnskap, som etter hvert vil danne mønstre eller ”skjemaer” som organiserer kunnskapen. Disse mønstrene og skjemaene vil kunne ha betydning for hvordan opplevelser og hendelser blir innkodet.⁵² Barnets tilegnelse av språk og utvikling generelt er en forutsetning for både den episodiske og semantiske hukommelsen. Det er ved å bruke ord på gjenstander, personer og hendelser sammen med andre mennesker at det får betydning og gir mening for barnet. Muligheten for mer nøyaktig innkodning og lagring av erfaringer og opplevelser vil derfor øke med barnets alder. Barn fra skolemodenhetsalder og oppover forventes å ha nesten like gode muligheter for å ta i bruk episodisk og semantisk hukommelse som voksne. Et gjennomgående resultat i feltundersøkelser av barn som har vært utsatt for stressfylte hendelser viser at minnene fra disse er detaljerte og nøyaktige, og sitter fast i hukommelsen i lang tid.⁵³

---

⁴⁹ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 216-217

⁵⁰ Magnussen (2009) s. 213-221

⁵¹ Simcock og Hayne (2002) i Melinder (2005) s. 1131

⁵² Rønneberg og Poulsson (2000) s. 217

⁵³ Magnussen (2009) s. 217

3.2 Hvordan stressfylte og traumatiske hendelser influerer barns minne

Ett av spørsmålene som har blitt reist og fått mye oppmerksomhet ved forskning av hukommelse er om og eventuelt i hvilken grad stress under innkoding av minner influerer på hva og hvordan man minnes. Dette vil ha betydning ved vurderingen av barnets forutsetninger for å gjengi nøyaktig og fullstendig informasjon. De fleste barn som blir innkalt til dommeravhør har opplevd eller vært vitne til traumatiske og/eller stressfylte hendelser. Det er viktig å ha kunnskap om hvordan slike hendelser kan påvirke barns minne når man skal legge opp et godt avhør og vurdere informasjonen som barnet utgir under avhøret. Mye av forskningen rundt dette emnet har gått ut på om stressfylte hendelser vedvarer eller glemmes, eventuelt fordreies, etter hvert som tiden går. Forskningsresultatene innenfor dette feltet er sprikende.⁵⁴ Det er flere faktorer som påvirker hvordan man minnes traumatiske hendelser. Blant disse kan for eksempel være barnets alder, om det er en enkelthendelse eller gjentatte hendelser, om barnet er aktør eller observatør, om den som foretok hendelsen var en nærstående av barnet og om barnet var alene eller sammen med andre under hendelsen.⁵⁵ Enkelte forskere mener at stress hemmer hukommelsen, mens andre mener at stress gjør hukommelsen bedre og forsterker minnet. Av de forskerne som mener at stressfylte hendelser kan forsterke minnet, hevder flere av disse at dette er grunnet at slike hendelser aktiverer et høyt kognitivt nivå. Når man er i en stressfylt situasjon innsnevres oppmerksomheten, slik at detaljer som ikke oppleves som viktige for hovedbegivenheten ikke minnes like godt som de sentrale delene av hendelsen.⁵⁶ Anne Poulsson mener at barn som har vært utsatt for overgrep og traumatiske hendelser kan ha betydelig bedre hukommelse for personlige hendelser enn barn som ikke har vært utsatt for slike opplevelser. Hun begrunner dette med at den mistilliten som har utviklet seg hos disse barna kan bidra til å forklare den økte årvåkenheten og således den bedre hukommelsen.⁵⁷ Andre forskere argumenterer for at stress opp til et visst nivå bedrer hukommelsen grunnet skjerpet oppmerksomhet, og

---

⁵⁴ Langballe (2007) s. 4

⁵⁵ Cordon, Pipe, Sayfan, Melinder og Goodman (2004) i Leander (2008) s. 297

⁵⁶ Christianson (1998) i Langballe (2007) s. 5

⁵⁷ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 220

fører til nøyaktig rapportering⁵⁸, mens ekstremt høyt stressnivå vil overbelaste det kognitive systemet og således forhindre hukommelsen.⁵⁹ Poulsson skriver at ved ekstremt høyt stressnivå vil inntrykket fra hendelsen overvelde de vanlige mestringsstrategiene slik at opplevelsen blir innkodet på en annen måte enn vanlige hendelser. Minnene fra disse begivenhetene blir ikke organisert og behandlet som andre minner. Dette kalles for dissosiasjon (avsplitting), og er av flere forskere blitt ansett som en nøkkelforsvarsmekanisme for misbrukte barn.⁶⁰

Andre studier har kommet til at høyt stressnivå ikke forhindrer eller hemmer innkodingen av minnet, men forsterker det. Barn helt ned i treårsalderen som har blitt utsatt for traumatiske og stressfylte hendelser, har vist seg å kunne gi nøyaktig, korrekt og detaljert informasjon fra disse erfaringene både kort tid etter og flere år senere.⁶¹ Enkelte mener også at traumatiske opplevelser i 2-3 årsalderen blir lagret i det implisitte minnesystemet, og senere kan komme opp ubevisst ved for eksempel ulike sanseopplevelser som lyd og lukt, og følelser som smerte og ubehag.⁶² Det har også vist seg at minner fra stressfylte og traumatiske hendelser blir mindre påvirket av indre og ytre påvirkningsfaktorer enn minner fra nøytrale hendelser.⁶³ Hvordan barns minne påvirkes av stressfylte og traumatiske opplevelser avhenger også av individuelle faktorer ved det enkelte barn, noe som kan utgjøre store forskjeller i forskningsresultatene.

3.3 Barnets pålitelighet og troverdighet

Ett av kjernepunktene i diskusjonen om innhenting av informasjon fra barn gjelder barns evne til å utgi nøyaktige vitneforklaringer. I denne sammenheng blir begrepene pålitelighet

---

⁵⁸ Bahrck, Parker, Fivush, og Lewitt i Langballe (2007) s. 5

⁵⁹ Johnson og Howell (1993) Vandermaas, Hess og Baker-Ward, (1993) i Langballe (2007) s. 5

⁶⁰ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 220

⁶¹ Fivush m.fl. (2004), Jones og Krugman (1986) i Leander (2008) s. 298

⁶² Leander og Christianson (2008) s. 298

⁶³ Leander og Christianson (2008) s. 298

og troverdighet brukt om hverandre. Det er viktig å forstå betydningen av disse to begreper, da det ene ikke nødvendigvis inkluderer det andre. Pålitelighet refererer til hvilken bevisverdi som kan tillegges utsagnene i en vitneforklaring, herunder hvor nøyaktig barnets forklaring er og evnen til å huske og formidle hendelsene som skal belyses. Med troverdighet menes den subjektive oppfatningen man har av det inntrykk av sannhet som barnet utgir. Selv om barnet fremstår som troverdig, behøver ikke det å bety at informasjonen barnet gir er pålitelig, og omvendt.⁶⁴

Fra gammelt av rådet det en generell mistillit til barns utsagn og troverdighet som vitne. Et godt eksempel som belyser dette er Kong Christian Den Femtes Norske Lov fra 1967 1-13-19; ”Vidner Barn, der under sine femten Aar er, da kand det Vidne verken rejsis eller fældis”. Denne bestemmelsen var ment som et forbud mot å føre barn under 15 år som vitner, da disse ble ansett å være upålitelige. Som sagt tidligere mener mange i dag at denne oppfatningen er foreldet, og at barn har bedre hukommelse og er mindre påvirkelige enn det man tidligere har trodd. Eva-Bettina Holm skriver i en artikkel i den danske legeföreningens tidsskrift: ”At børn er fantastifulde, løgnaktige og lidet troværdige, er myter som bør aflives”.⁶⁵

Det finnes ulike tilnæringsmodeller ved vurdering av påliteligheten og troverdigheten i barns vitneutsagn. Uno Undeutsch sin troverdighetsanalyse ligger til grunn for dagens modeller.⁶⁶ Undeutsch analyse baserer seg på den grunnleggende antakelse om at sanne og oppkonstruerte vitnebeskrivelser varierer i kvalitet og kvantitet, og er designet for å lære folk å skille barns vitneforklaringer som er basert på virkelige erfaringer fra forklaringer som er basert på fantasi. Her er det påliteligheten i informasjonen som er relevant, og ikke troverdigheten. Ifølge Undeutsch vil vitneforklaringer som er sanne ha et fokus på vitnets

---

⁶⁴ Gamst og Langballe (2004) s. 47

⁶⁵ Ugeskrift for Læger 152/39 (1990) i Robberstad (2003) s. 176-177

⁶⁶ Myklebust (2005) s. 155

opplevelser, følelser og tanker, og inneholde flere detaljer enn vitneforklaringene som er basert på fantasi. Ved oppkonstruerte beskrivelser vil vitnet ofte være en passiv tilskuer, og forklaringen vil være mer generell og lite detaljert. I 1954 fikk Undeutsch i oppdrag av Høyesterett i Tyskland å utvikle retningslinjer for evaluering av barns vitneutsagn. ”Statement Validity Assessment”⁶⁷ og ”Criteria-Based Content Analysis”⁶⁸ regnes i dag som de to mest kjente av disse metodene. I 1997 ble det foretatt en pålitelighetsvurdering av Undeutsch sine metoder, som konkluderte med at metodene har både tilstrekkelig gyldighet og pålitelighet til å tilfredsstillere dagens krav til vitenskapelige metoder.⁶⁹

Ved utredningene av om barn kan være pålitelige vitner i en rettssak, har forskerne ofte fokusert på barns påvirkelighet. Faglitteraturen på dette området er omfattende. Myklebust skriver at det i dag er konsensus om at det avgjørende for den informasjonen som barnet utgir i avhøret i første rekke er avhørers aktive bruk av spørsmål, samt evne til å lytte til barnets svar.⁷⁰ Det har vist seg at det er enklere å skape en falsk hukommelse for elementer og detaljer i en faktisk opplevd hendelse enn å skape falsk hukommelse for en ny hendelse.⁷¹ Saywitz og Snyder (1993) vektlegger betydningen av å se barns vitneutsagn ut fra sammenhengen mellom spørsmål, svar og barn, mer enn kun barnet alene. Ifølge Eisen, Goodman, Davis & Quinn (1999) foreligger det tre faktorer som kan være relevante og influere barns minne og troverdighet: 1. Faktorer som kan påvirke barnet under intervjuet (for eksempel suggesjon og sjenanse), 2. Faktorer som har tilknytning til overgrepets karakter (for eksempel trusler), 3. Barnets individuelle reaksjoner på overgrep og traumatiske opplevelser.⁷²

---

⁶⁷ Steller og Köhnken (1989), Radkin og Esplin (1991b) i Myklebust (2005) s. 155

⁶⁸ Raski & Esplin (1991a), Boychuk (1991), Lamb et. al. (1997) i Myklebust (2005) s. 155

⁶⁹ Horowitz et. al. (1997) i Myklebust (2005) s. 155

⁷⁰ Myklebust (2005) s. 155

⁷¹ Pezdek og Roe (1995) i Magnussen (2009) s. 242

⁷² Henvist til i Gamst og Langballe (2004) s. 48

Suggesjonsforskning går ut på at barnet er vitne til en enten oppkonstruert eller naturlig hendelse. Deretter foreslår noen at hendelsen er annerledes fra den opprinnelige hendelsen. Til slutt blir barnet bedt i en avhørssituasjon om å fortelle om hendelsen barnet var vitne til. Forskningsresultatene viser at barn i alle aldre ved slike suggestive intervjuer kan gjenkalle feil informasjon, og resultatene bekrefter at barn er påvirkelige.⁷³ Spørsmål hvor barnet blir gitt flere alternativer har også vist seg å kunne påvirke barnet til å gi feilinformasjon. En av hovedårsakene til dette er muligens at barnet ser opp til den voksne og ønsker å gi det svaret barnet tror avhørspersonen ønsker å høre. Barnet vil da kunne føle seg forpliktet til å velge ett av alternativene, selv om ingen av disse er korrekte. Ledende spørsmål hvor avhørspersonen på denne måten viser sin forutinntatthet til den tidligere hendelsen, har vist at barn kan bli påvirket til gjenkalle falske minner og gi ukorrekte opplysninger. Undersøkelser viser også at barn er mer mottakelige og påvirkelige når det kommer til voksne med autoritet.⁷⁴ Ved gjentakelse av spesifikke spørsmål under avhøret, har spesielt de yngste barna en tendens til å endre svar.⁷⁵ Det er således en klar risiko for at barn som blir stilt slike spørsmål gjentatte ganger kan formidle en unøyaktig gjenkalling. Ifølge Bruck, Ceci, Francoer & Barr (1995b) kan bruk av anatomiske dukker være en suggestiv avhørsform dersom de blir anvendt før barnet har forklart seg om hendelsen, og bekreftet at det faktisk har skjedd. Goodman & Aman (1990) mener at anatomiske dukker kan påvirke gjenkallingen av minnet.⁷⁶

Geiselman og medarbeidere har utviklet en intervjumetode med navnet ”den kognitive intervjuteknikk”, som går ut på at det er mulig å øke sannsynligheten for å få mer fullstendig og nøyaktig informasjon i et avhør ved å skape en mental rekonstruksjon av omstendighetene.⁷⁷ Bakgrunnen for dette var at de ved tidligere undersøkelser fant at måten

---

⁷³ Bruck, Ceci og Hembrooke (1997a) i Gamst og Langballe (2004) s. 65

⁷⁴ Ceci, Toglia og Ross (1990) i Gamst og Langballe (2004) s. 66

⁷⁵ Poole & White (1991) i Gamst og Langballe (2004) s. 68

⁷⁶ Henvist til i Gamst og Langballe (2004) s. 68

⁷⁷ Geiselman et al. (1986), Fisher et al. (1987a), (1987b), (1992) i Myklebust (2005) s. 155-156

polititjenestemennene formulerte spørsmålene og til tider avbrøt barnet under avhørene, førte til at barnet ble distraheret og gjenkallingen av minnene ble hemmet.⁷⁸ Det viste seg at avhørsmetoden hvor intervjueren forsøkte å sette vitnet mentalt tilbake til forholdene rundt selve hendelsen, ved å fokusere på forskjellige deler av sansesystemet som lukt, syn, hørsel og følelser, ga både flere og mer nøyaktige og detaljerte opplysninger enn tidligere avhørsmetoder. Dette konkluderte også Könken et al. med da de i 1999 foretok nærmere 2500 intervjuer fordelt på 40 separate empiriske studier.⁷⁹ Bruck & Ceci (1999) er av en annen oppfatning, og mener at denne avhørsmetoden er potensielt suggestiv. Spesielt førskolebarn har vist seg å blande de mentale bildene og detaljene som de lager ved den mentale rekonstruksjonen, med den opprinnelige hendelsen. Ofte fastholder barna disse oppkonstruerte minnene, og tror etter hvert at dette er noe de faktisk har opplevd.⁸⁰

For at avhørspersonen skal ha mulighet til å forberede gode og varierte spørsmål ut fra hensikten med avhøret, må vedkommende innhente informasjon om barnet før selve avhøret, slik at personen kan foreta en vurdering av barnets virkelighetsoppfatning, påliteligheten av informasjonen barnet kommer med, det enkelte barnets forutsetninger og andre relevante forhold.⁸¹ Videre vil det i vurderingen av om det barnet sier er pålitelig og troverdig være en rekke forhold som har betydning. Som sagt tidligere kan eksempler på slike forhold være barnets verbale evne, alder og utvikling, psykiske helse, barnets generelle og spesielle sosiale situasjon, tilknytningen til foreldre og den eventuelle overgriper, og barnets hukommelse.⁸²

Til tross for at det etter hvert har blitt forsket svært mye på dette området og utviklet mange og veldokumenterte avhørsmetoder, foreligger det fortsatt motstridende meninger og

---

⁷⁸ Fisher, Geiselman og Raymond (1987) og Fisher et al. (1987b) i Myklebust (2005) s. 155-156

⁷⁹ Myklebust (2005) s. 155-156

⁸⁰ Henvist til i Gamst og Langballe (2004) s. 68

⁸¹ Myklebust (2005) s. 155-156

⁸² Rønneberg og Poulsson (2000) s. 221

uenighet blant forskere både angående metodene som brukes og hvor pålitelige og påvirkelige barn er. Noen mener at barn er høyst motstandsdyktige mot påvirkning, og at det er lite sannsynlig at barn vil lyve om traumatiske opplevelser som for eksempel overgrep. Andre mener at barn er svært påvirkelige og upålitelige som vitner, og at de har problemer med å skille mellom fantasi og virkelighet. Vi ser etter dette at om og hvordan avhørspersonen lykkes i å fremskaffe nøyaktig, fullstendig og pålitelig informasjon fra barnet ikke bare avhenger av det individuelle barn, men også av avhørspersonens valg av metodiske spørsmål, hvordan personen tilnærmer seg barnet, forberedelser, kontekstuell tilrettelegging etc.

3.4 utfordringer ved avhør av de yngste barna

Som nevnt tidligere i oppgaven ble det som resultat av forskriften om dommeravhør og observasjon av barn som kom i 1998 innført en observasjonsordning primært for barn under skolepliktig alder. Årsaken til dette var at dommeravhør av barn i 3-5-årsalderen hadde vist seg å være lite formålstjenstlig, og det var behov for en fremgangsmåte som var bedre tilpasset barnets nivå, begrepsverden og uttrykksform, samtidig som dette ikke påførte barnet unødig belastning. Da det ble foretatt en evaluering av observasjonsordningen i 2004, viste det seg at observasjon ikke var egnet til å fremskaffe bevis i straffesaker.⁸³ Grunnen til dette kan være at den informasjonen som barnet gir ikke egner seg til rettslig bruk, muligens grunnet barnets utilstrekkelige kognitive og språklige evner. Den 1. november 2010 ble det oppnevnt en arbeidsgruppe med mandat til å gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede. Den nye arbeidsgruppen foreslår også at reglene om observasjon ikke videreføres i ny forskrift.⁸⁴ I dag blir observasjonsordningen sjelden tatt i bruk i praksis. I stedet blir de minste barna avhørt ved dommeravhør, grunnet manglende alternative fremgangsmåter og metoder for denne aldersgruppen.

---

⁸³ Dommeravhør og observasjon av barn. Evaluering fra arbeidsgruppe, Justis- og politidepartementet, Oslo 2004 s. 40–41

⁸⁴ Rapport fra arbeidsgruppe, Justis- og beredskapsdepartementet (2012) s. 49

Det finnes flere faktorer som er med på å skape utfordringer ved avhør av små barn. Jeg vil her nevne noen av disse. Som nevnt tidligere i avhandlingen har det vist seg at barn er kompetente til å innkode, lagre og gjenkalle minner. Likevel er barns hukommelse et svært vanskelig forskningsområde, og resultatene inneholder store individuelle forskjeller. Selv om forskning viser at gjennomsnittsalderen for det første minnet i den vestlige verden er 3,5 år, vil noen barn ha sitt første minne fra før toårsalderen, mens andre ikke vil ha minner fra før 7-8 årsalderen.⁸⁵ Under avhøret må ikke barnet bare huske den traumatiske og stressfylte hendelsen, men også kunne formidle hva som skjedde med ord. Barnet må altså ha utviklet et ordforråd med begreper og formuleringer som kan sette ord på de vanskelige opplevelsene. Dette er ofte en utfordring og et problem da de fleste barn under tre år har begrenset ordforråd og ordforståelse. De har ikke evne til å kunne informere om når handlingene ble utført, og om dette var noe som skjedde gjentatte ganger.⁸⁶ De yngste barna utelater også detaljer, glemmer raskere enn eldre barn, blander informasjonskilder, og gir mindre informasjon sammenliknet med skolebarn og voksne.⁸⁷ Forklaringene de gir blir derfor ofte ansett som lite pålitelige og tilfredsstillende ikke kravene til bevis som vanligvis stilles til fornærmede og vitner i det norske strafferettssystemet.

Som jeg kommer til senere i oppgaven har dommeravhør hvor avhørspersonen tar i bruk åpne spørsmål som oppfordrer barnet til å fortelle om hendelsen på fritt grunnlag vist seg å gi mest korrekt informasjon. Dette er likevel problematisk i forhold til de yngste barna, som har mer behov for støtte i form av spesifikke spørsmål og ledetråder enn eldre barn og voksne, for å kunne gjenkalle og fortelle om de relevante hendelsene.⁸⁸ Davik og Langballe viser i sin artikkel til at flere studier som har undersøkt barns svar på lukkede spørsmål og valgspørsmål kommer til at også dette kan være problematiske spørsmål å stille de yngste

---

⁸⁵ Dudycha & Dudycha (1941); Nelson og Fivush 2004, Rubin (1986) i Melinder (2005) s. 1132

⁸⁶ Davik og Langballe (2013) s. 6

⁸⁷ Brainerd og Reyna (1990) i Gamst og Langballe (2004) s. 62

⁸⁸ Gamst og Langballe (2004) s. 62

barna. Små barn har en feilsvarprosent på rundt 30 ved ja/-nei-spørsmål, og gir ofte et feil svar selv om de husker hendelsen. Davik og Langballe mener at dette muligens kan begrunnes med at spesielt de yngste tror at voksne forventer et bestemt svar på spørsmålene, og svarer det de tror avhørspersonen ønsker å høre. En annen mulighet kan være at ja/nei-spørsmål ikke oppfordrer barnet til å gjenkalle opplevelsen og gi det korrekte svar.⁸⁹ Åpne spørsmål vil altså skape problemer i forhold til at små barn grunnet kognitiv umodenhet har dårligere forutsetninger enn eldre barn og voksne for å gjengi erfaringer fullstendig, mens lukkede spørsmål ser ut til å redusere antall korrekte svar fra de yngste. Som vi ser er ikke dagens praksis innen dommeravhør av barn optimal for de yngste barna. Det at tidsfristen for gjennomføringen av avhøret etter anmeldelse ofte oversittes i praksis, er bare enda en bekreftelse på dette. Det er spesielt viktig at barnet avhøres kort tid etter hendelsen, da forskning viser at barn glemmer mer enn voksne og at gjenfortellinger er mest korrekte kort tid etter opplevelsen.⁹⁰

Det er svært viktig at avhørspersonen har særskilt kompetanse for å forstå vitneutsagn fra denne aldersgruppen. Dette innebærer både teoretisk kunnskap, erfaring og kjennskap til anerkjente metoder. Små barn vil ofte være enda mer var for måten avhørspersonen reagerer på barnets informasjon enn eldre barn og voksne. Den voksnes reaksjon kan altså påvirke både gjenkallingen av minnene, hvordan og hva barnet velger å formidle. Det er derfor viktig at avhørspersonen er trygg og rolig under avhøret, slik at barnet oppretter en tillit til vedkommende og en trygghet rundt avhørssituasjonen. Da vil det bli enklere for barnet å fortelle om de traumatiske hendelsene som ønskes belyst under avhøret.⁹¹

Det er ingen tvil om at dagens ordning med dommeravhør ikke har et tilfredsstillende tilbud til de yngste barna, verken når det kommer til avhørsmetoder eller kompetente avhørere. Avhørsmetodene er ikke tilpasset den informasjonen og kunnskapen vi har om hva de

---

⁸⁹ Davik og Langballe (2013) s. 7

⁹⁰ Davik og Langballe (2013) s. 7

⁹¹ Davik og Langballe (2013) s. 9

Yngste barna trenger for å kunne fortelle om vanskelige opplevelser fra fortiden. Jeg går mer inn på dette og om dommeravhør av barn generelt fungerer i praksis under punkt 5.

3.5 Gjentatte avhør

Straffeprosessloven § 234 annet ledd tredje punktum og forskriften § 13 fastslår at gjentatte avhør ”så vidt mulig skal unngås”. Årsaken til dette er at man har sett på det som belastende for barnet å måtte forklare seg om traumatiske og vanskelige opplevelser flere ganger, og man ønsket å spare barnet for dette. Det har også blitt fremhevet at gjentatte avhør kan ha en skadevirkning på barnet.⁹²

Forskriften går videre enn straffeprosessloven og bestemmer at barnet kan avhøres på nytt når ”det er påkrevet av hensyn til sakens opplysning og ikke hensynet til vitnet eller andre tungtveiendegrunner taler mot det”, jfr. forskriften § 13 første ledd annet punktum. Høyesterett uttaler også i Rt. 1999 s. 1579 at nytt avhør kan være nødvendig for sakens opplysning. En grunn til at det kan være behov for et nytt avhør av barnet er når forsvareren ikke har vært tilstede under det første avhøret. Avhøret vil her blant annet være nødvendig for å sikre siktedes rettssikkerhet. En annen grunn kan være at det har kommet frem viktige opplysninger etter det første avhøret, for eksempel fra vitner, som gjør at det er nødvendig å stille barnet flere spørsmål. Hensynet til barnet må alltid veies opp mot betydningen av et nytt avgjør. I tillegg må sakens alvorlighetsgrad, barnets personlighet og modenhet, og hvor lang tid som har gått siden hendelsen tas med i betraktning.⁹³ Dersom det skal foretas et nytt avhør, bør dette være supplerende til det første avhøret, jfr. forskriften § 13 siste ledd. Avhørspersonen skal her forsøke å ikke gjenta spørsmålene fra forrige avhør, med mindre særlige grunner tilsier at man må gå inn på forhold som barnet tidligere har fortalt om.

---

⁹² Rønneberg og Poulsson (2000) s. 134

⁹³ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 134

Det foreligger uenighet blant forskere om gjentatte avhør har skadevirkende effekt på barnet og barnets forklaring. Mange fagpersoner er i dag enige om at man har hatt en overdreven frykt for skadevirkningene ved gjentatte avhør.⁹⁴ Ofte vil avhørspersonen trenge å møte barnet flere ganger før barnet åpner seg og våger å fortelle om sårbare og vonde opplevelser. Det er viktig å skape en trygghet rundt situasjonen og opprette tillit hos barnet. Dette kan være vanskelig å oppnå ved kun ett avhør. Andre undersøkelser konkluderer med at gjentatte avhør ved bruk av suggestive spørsmål leder til falske minner. Fordi disse undersøkelsene kombinerer gjentatte avhør med suggestive spørsmålsformuleringer, er det vanskelig å vite om det er gjentatte avhør eller det at barnet blir presentert for en hendelse som aldri har skjedd, som skaper de falske minnene. Det foreligger ingen entydig dokumentasjon av gjentatte avhør uten falsk informasjon med nøytrale spørsmålsformuleringer. Det konkluderes likevel med at dersom et barn blir avhørt gjentatte ganger om en hendelse som barnet faktisk har erfart, vil avhørene kunne forsterke hukommelsen og fremme gjenkallingen. Dersom de gjentatte avhørene inneholder spørsmål om en falsk hendelse, vil dette kunne føre til falske minner om en hendelse som barnet aldri har opplevd, og det er større sjanse for at barnet vil gi feilinformasjon.⁹⁵

I rapporten fra arbeidsgruppe for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede fra 2012, foreslår arbeidsgruppen ”at det i forskriften inntas regler om at det kan gjennomføres flere avhør av et vitne eller en fornærmet, men at det må være grunn til det. Videre foreslås det regelfestet en tydelig føring om at spørsmål i så liten grad som mulig bør gjentas, at tiden mellom avhørene bør være så kort som mulig samt at avhøret som den klare hovedregel må foretas av den samme avhøreren”.⁹⁶ Dette er også i samsvar med Annika Melinders oppfatninger i hennes artikkel fra 2011.⁹⁷ Hun mener samtidig at gjentatte avhør må tas i bruk med forsiktighet, siden barn

---

⁹⁴ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 135

⁹⁵ Justis- og Politidepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2004) s. 47

⁹⁶ Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 40

⁹⁷ Melinder (2011) s. 1091-1095

kan oppfatte gjentagende spørsmål som en oppfordring til å endre svarene fra forrige avhør, som barnet da vil tro avhørspersonen mener er feil. Dette kan forhindres til en viss grad ved at avhørspersonen informerer barnet om at selv om han/hun stiller liknende spørsmål som tidligere, så vil ikke det bety at det forrige svaret var feil. Arbeidsgruppen legger særlig stor vekt på at gjentatte avhør skal være med på å sikre siktedes rett til kontradiksjon, blant annet ved at det i lov og forskrift skal tydeliggjøres at dersom siktedes forsvarer ikke har vært tilstede under første avhør, skal siktede få mulighet til å se avhøret og stille vitnet spørsmål. De poengterer at avhøret ikke skal gjennomføres som et gjentatt avhør, men være supplerende.

I januar 2013 ble rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker” sendt på høring. Høringssvarene viser at de fleste av høringsinstansene støtter hovedinnholdet i forslaget om gjentatte avhør. Noen begrenser seg til at de støtter forslaget, mens andre har kommentarer om hvorfor de er enige med arbeidsgruppen. Enkelte av høringsinstansene skriver også om utfordringene ved gjentatte avhør. Et eksempel er Fellesskap mot seksuelle overgrep (FMSO) som støtter arbeidsgruppens forslag om åpning for mulighet av gjentatte avhør, men er bekymret over om flere avhør kan resultere i økt mistillit til barns pålitelighet og troverdighet, dersom barnet kommer med ny informasjon eller endrer på tidligere opplysninger. FMSO påpeker at selv om studier viser at barn kan påvirkes av voksne og at dette må tas med i vurderingen av barnets forklaring, må det også tas i betraktning at ikke all påvirkning er av negativ art.⁹⁸ Riksadvokaten er på sin side kun positiv til dette forslaget, og denne delen av høringssvaret inneholder bare kommentarer om hvorfor Riksadvokaten støtter disse endringene. Det vises til at dagens praksis hvor hovedregelen er at gjentatte avhør så vidt mulig skal unngås, ofte fører til at avhørene blir svært lange grunnet frykten for at man ikke skal få med seg all relevant informasjon. Barnet blir da utmattet, slitent og umotivert, og informasjonen barnet gir er preget av et ønske om å bli ferdig. På bakgrunn av dette og forskningsresultatene som jeg har nevnt ovenfor, skriver Riksadvokaten at ”en oppdeling eller et nytt avhør med supplerende og kontrollerende spørsmål i mange tilfeller

---

⁹⁸ Høringsuttalelse fra Fellesskap mot seksuelle overgrep (17.04.2013) s. 5

ville gitt et bedre resultat og vært mer hensynsfullt ovenfor barnet”. Videre er Riksadvokaten av den oppfatning at det antakeligvis ikke er antallet avhør som er det vesentlige og avgjørende, men kvaliteten og gjennomføringen av avhøret.⁹⁹ Advokatforeningen mener på sin side at arbeidsgruppen åpner for en mulighet hvor politiet blir gitt myndighet til å foreta en relevansvurdering av forsvarerens spørsmål, og gis rett til å nekte supplerende avhør. Etter deres oppfatning er dette i strid med likestillingsprinsippet i EMK art. 6, og foreslår at det lovfestes at siktede har rett til å stille spørsmål i et supplerende avhør når siktede ikke har blitt informert om det første avhøret, uten at det kreves forhåndsgodkjenning av spørsmålene fra politiet. Dette mener de også må gjelde når forsvareren har vært tilstede under første avhør, men var pålagt taushetsplikt overfor siktede. Advokatforeningen stiller også spørsmål ”om ikke også forsvarer bør få anledning til å begjære gjentatt avhør der det er et klart behov for oppfølgingsspørsmål pga utviklingen i saken – på samme måte som at politiet vil kunne gjøre dette som ledd i etterforskningen. Det understrekes at dette ikke bør tre i stedet for forsvarers deltakelse i første avhør”.¹⁰⁰ Det er tydelig ut fra høringsuttalelsene at det foreligger både behov og ønske om at det gis tydeligere regler om gjennomføring av gjentatte avhør, men at det ikke skal legges opp til et system hvor hovedregelen er oppfølgende avhør. Dette kan oppleves som svært belastende for barnet og kan øke risikoen for uriktige forklaringer, noe som tilsier at gjentatte avhør bør tas i bruk med forsiktighet. Om denne delen av arbeidsgruppens evaluering og forslag følges opp eller forkastes, får vi først vite når justis-og beredskapsdepartementet kommer med sin vurdering etter å ha mottatt og gått igjennom alle høringsuttalelsene.

---

⁹⁹ Høringsuttalelse fra Riksadvokaten (21.05.2013) s. 2

¹⁰⁰ Høringsuttalelse fra Advokatforeningen (22.04.2013) s. 5-6

4 Avhørsmetoder og teknikker

4.1 Innledning

Ved dommeravhør og observasjon av barn møter aktørene barn i ulike aldre som ofte har vært utsatt for vold, mishandling og seksuelle overgrep. Noen ganger vil overgriperen være fremmed for barnet, mens andre ganger vil overgriperen være en nærstående. Både handlingens alvorlighetsgrad og hvordan barnet har reagert på hendelsen vil variere i den enkelte sak. Hvordan avhørspersonen velger å kommunisere med barnet og bruken av avhørsteknikk kan både fremme og hemme barnets muligheter for å formidle seg på en nøyaktig og grundig måte. Ved denne vurderingen må man ta hensyn til det enkelte barn, barnets alder, utvikling, modenhet og psykiske helse, samt sakens alvorlighetsgrad, mengde og varighet.¹⁰¹ Flere undersøkelser viser at påliteligheten av barns forklaringer i avhørssituasjoner langt på vei er avhengig av kvaliteten på avhørene, hvilke spørsmål som blir stilt, hvordan spørsmålene blir stilt og avhørspersonens reaksjon på barnets svar.¹⁰² Som nevnt tidligere i oppgaven vil ofte dommeravhøret være hovedbeviset i en sak, og informasjonen som kommer ut av avhøret kan være avgjørende for sakens utfall. Seksuelle overgrepssaker som omhandler barn, blir i det vesentlige avgjort på grunnlag av barnets vitneutsagn alene. Det forekommer sjelden vitner eller fysiske bevis. Omtrent halvparten av alle anmeldte seksuelle overgrepssaker mot barn i Norge henlegges. Årsaken til henleggelsen vil ofte være mangel på bevis.¹⁰³ Det stilles derfor strenge krav både til avhørspersonen, gjennomføringen og spørsmålsstillingenes formulering.

4.2 Åpne og lukkede spørsmål

Undersøkelser viser at det barnet forteller på fritt grunnlag, er den informasjonen som er mest korrekt.¹⁰⁴ Åse Langballe definerer fri fortelling som ”en uavbrutt periode hvor barnet

---

¹⁰¹ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 199

¹⁰² Magnussen (2009) s. 221-222

¹⁰³ Langballe (2007) s. 2

¹⁰⁴ Rønneberg og Poulsson (2000) s. 247

disponerer talerommet, altså en form for monologisk betont replikk”.¹⁰⁵ Her skal barnet få fortelle om sine opplevelser med egne ord. Avhørspersonen inntar i denne perioden en aktiv lytterrolle, hvor det er viktig at barnet ikke blir avbrutt. Årsaken til dette er at barnet lett kan miste tråden og bli distraheret dersom de blir avbrutt underveis. Åpne spørsmål har vist seg å være den beste spørreformen ved at barnet her responderer oftest med en fri og spontan beretning. ”Fortell hva som skjedde den dagen”, er et eksempel på et åpent spørsmål. Videre kjennetegn på fri fortelling er at barnet kommer med ny informasjon. Svarene har ofte flere setninger og er spontane. Det motsatte av fri fortelling er når barnet svarer ved bruk av ja/nei-ord. I 1996 foretok Peterson & Bell intervjuer av barn som hadde vært utsatt for vanskelige hendelser, ved bruk av både åpne og spesifikke spørsmål (for eksempel ”fortell hvor du fikk vondt den dagen”). Barnas svar på de åpne spørsmålene ga 91 % nøyaktighet mot 45 % nøyaktighet ved svar på de spesifikke spørsmålene. Muligheten for økt informasjon må her avveies mot muligheten for flere feilgjengivelser ved bruk av spesifikke spørsmål.¹⁰⁶ Avhør av barn fra fem år og oppover foretatt ved bruk av åpne spørsmål som omhandler handlinger av seksuell karakter har også vist at det er mer normalt at barnet utelater opplysninger, enn at det gir informasjon om noe som ikke har hendt.¹⁰⁷ Som nevnt i punkt 5.4, vil de yngste barna ofte trenge tydeligere og mer avgrensede spørsmål for å utgi informasjon.

4.3 Bruk av fysiske ledetråder

Tegning brukes ofte i profesjonelle samtaler med barn som en del av behandlingen og for å få barnet til å erindre hendelsen som skal snakkes om. Flere undersøkelser har vist at bruk av tegning under verbale intervjuer av barn mellom fem og ti år, generelt fører til at barnet gir mer informasjon uten at riktigheten av informasjonen blir påvirket. Tegning er mindre effektivt for barn under fem år. Den mest effektive måten å bruke tegning på er ved å

---

¹⁰⁵ Langballe (2007) s. 2

¹⁰⁶ Langballe (2007) s. 3

¹⁰⁷ Saywitz et al. (1991) i Magnussen (2009) s. 222

oppfordre barnet spesifikt til å ”tegne og fortelle det du så”, uten ledende spørsmål.¹⁰⁸ Her brukes tegningen som et hjelpemiddel for å fremkalle barnets hukommelse ved at barnet tegner den vanskelige hendelsen.

Det har vært forsket mye på hvilken betydning fysiske hjelpemidler kan ha for den episodiske hukommelsen og barns gjenkalling av minner. Selv om hjelpemidlene kan være til hjelp under gjenkallingen og ved barnets fortelling, kan de samtidig representere en vesentlig feilkilde, særlig dersom barnet skal vise hva som har skjedd ved bruk av hjelpemidlene. Muligheten for feil ved bruk av leketøy, modeller og dukker er så betydelig at det ikke kan veies opp for at mengden informasjon blir større.¹⁰⁹ Man bør uansett være forsiktig med å ta i bruk hjelpemidler, da barn har lett for å blande lek sammen med en demonstrasjon av den opprinnelige hendelsen.¹¹⁰ Avhørsmetoden som benyttes ved dommeravhør av barn i Norge i dag, inneholder retningslinjer for om og eventuelt hvordan hjelpemidler skal tas i bruk under avhøret, jfr. punkt. 4.4.¹¹¹

4.4 Dagens avhørsmetode

Metoden som tas i bruk ved dommeravhør har, som nevnt tidligere i oppgaven, vist seg å kunne være avgjørende for mengden, nøyaktigheten og påliteligheten i opplysningene barnet utgir. Dette påvirker igjen avhørets bevismessige verdi, og sakens utfall. På oppdrag fra Justisdepartementet har Åse Langballe, ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, og Kari Trøften Gamst, ved Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging region øst, utviklet en avhørsmetode for politi og dommere som i dag brukes i Politihøgskolens undervisningsopplegg.¹¹² Undervisningsopplegget består av en film og en manual. Filmen består av en dramadel og en avhørsdel. Dramadelen

---

¹⁰⁸ Gross & Hayne (1999) i Magnussen (2009) s. 227

¹⁰⁹ Priestley og Pipe (1997), Salmon og Pipe (1997) i Magnussen (2009) s. 228

¹¹⁰ Magnussen (2009) s. 228

¹¹¹ Gamst og Langballe (2007) s. 51

¹¹² Natvig (2007)

illustrerer hvordan Oda på syv blir seksuelt misbrukt av sin far, mens avhørsdelen illustrerer hvordan Oda forteller om overgrepene til politiet.¹¹³ I dag har metoden fått navnet ”Den dialogiske samtalemotoden” (DCM), og er utviklet på bakgrunn av barneavhør foretatt enten av politi eller barnevern.¹¹⁴ DCM brukes ikke bare i dommeravhør av barn, men også i asylintervjuer av barn og samtaler med barn i barnevernet. Formålet med DCM er å gi barnet mulighet til å forklare seg fritt og spontant om egne opplevelser, uten at avhørspersonen eller noen av de som overværer avhøret avbryter. Årsaken til dette er at åpne spørsmål med oppfordring til at barnet forteller fritt, har vist seg å gi mest pålitelig og rik informasjon, jfr. Punkt. 6.2. Denne avhørsmotoden setter også barnet i sentrum, og skal bidra til at barnet føler at den voksne lytter til det som blir sagt. På denne måten ønsker man at barnet blir motivert og føler seg trygg nok til å fortelle om tidligere traumatiske og vanskelige opplevelser.¹¹⁵ I den videre fremstillingen av Gamst og Langballes avhørsmotode kommer jeg til å ta utgangspunkt i boken deres ”Barn som vitner” fra 2004¹¹⁶ og manualen deres fra 2007 ”Se min kjole. Oda i dommeravhør”.¹¹⁷

Gamst og Langballe mener at avhøret bør ha en bestemt faseoppbygging, slik at fremgangsmåten blir mest mulig strukturert og sammenhengende. Avhørsmotoden inneholder derfor syv faser som alle burde være med i et godt avhør. Ved at disse flettes i hverandre, vil dialogen mellom avhørspersonen og barnet bli naturlig og overgangene mellom fasene mer smidige. De syv fasene er igjen delt inn i de tre hovedområdene innledende prosedyrer, barnets forklaring om det anmeldte forholdet og avsluttende prosedyrer. Rekkefølgen på fasene er en bevisst oppbygging, som burde følges for å best resultat ut av dommeravhøret.

---

¹¹³ Natvig (2007)

¹¹⁴ Gamst og Langballe (2004), Langballe, Gamst og Jacobsen (2010) i Langballe (2011) s. 5

¹¹⁵ Langballe (2011) s. 5-6

¹¹⁶ Gamst og Langballe (2004)

¹¹⁷ Gamst og Langballe (2007)

I første fase, *den forberedende fasen*, er det viktig at avhørspersonen henter inn sentral informasjon om barnet og saken som skal belyses, og informerer barnets omsorgsperson om avhøret. Omsorgspersonen bør forklare barnet hva det skal være med på dagen før avhøret, slik at ikke barnet går og gruer seg lang tid i forveien. Her skal også avhørspersonen forberede seg selv mentalt og tenke igjennom hvilke spørsmål vedkommende skal stille under avhøret og hvordan disse formuleres. Andre etterforskningskritt, som for eksempel pågripelse og avhør av mistenkt i forkant av dommeravhøret, bør vurderes. Det tekniske utstyret skal testes og gjøres klart til avhøret. Avhørspersonen bør også ha et møte med dommeren på forhånd, hvor de går igjennom avhørets oppbygning. Forsvarer, bistandsadvokat og politijurist bør også være tilstede under formøtet. Formålet med andre fase, *kontaktetableringsfasen*, er at barnet skal få tillit til avhørspersonen, og føle seg trygg i avhørssituasjonen. Samtalen skal foregå på en nøytral måte, og avhørspersonen skal her ta opp ting som er av interesse for barnet. Denne fasen er helt avgjørende for resten av avhøret, siden kontaktetableringen mellom barnet og avhører danner grunnlaget for videre dialog. Barnet skal også formaneshes om å snakke sant, på en måte som tar hensyn til barnets alder og utvikling. Dersom barnet er i slekt med eller har et forhold til siktede som faller inn under strpl. § 122, skal det informeres om retten til å nekte å avgi forklaring. Avhørspersonen skal først gå over i neste fase når barnet har åpnet seg i dialog med vedkommende. I den tredje fase, *innledende prosedyre*, skal avhørspersonen informere om hva som kommer til å skje videre, hva avhørspersonen ønsker å snakke om og hva som forventes av barnet. I fjerde fase, *introduksjon til temaet*, skal samtalen ledes inn mot temaet som man ønsker at barnet skal snakke om. Dette skal skje på nøytral måte uten bruk av ledende spørsmål og formuleringer. Avhørspersonen skal her forsøke å finne ut om barnet har vært utsatt for en kriminell handling. Femte fase, *fri fortelling*, har som mål å fremskaffe nøyaktig informasjon. Dette skal skje ved at barnet forteller mest mulig fritt om sine opplevelser og tanker med egne ord, gjerne med flere setninger etter hverandre, jfr. punkt. 4.2. Det er i denne fasen viktig at avhørspersonen viser barnet at han/hun lytter til det som blir sagt. Avhørspersonen bør unngå å stille spørsmål i den frie fortellingen, da dette kan bryte barnets tankeprosess. I sjette fase, *den sonderende fasen*, er målet at barnet utdyper hendelsene som er relevant for saken, og gir detaljert handlingsbeskrivelse av person, tid og sted. Avhørspersonen stiller

her spørsmål fra barnets forklaring, som hva, hvor, når og hvordan. Dette er viktig for å fremskaffe bevis for at en straffbar handling har funnet sted. Den siste fasen, *avslutning*, skal brukes til å avslutte avhøret på en positiv og konstruktiv måte. Det sentrale i denne fasen er at barnet skal føle seg ivaretatt, forstått og tatt på alvor. Her skal avhørspersonen oppsummere samtalen og spørre om det er noe mer barnet kunne tenke seg å snakke eller fortelle om. Barnet bør også informeres om hva som skjer videre, før det tas farvel.

Under avhøret er det viktig at avhøreren følger temaene som barnet forteller om og ikke skifter for raskt mellom disse. Dette kan føre til påvirkning av barnets perspektiv og tankeprosess, og bør unngås. Videre peker Gamst og Langballe på viktigheten av å ta i bruk åpne spørsmål, jfr. punkt 4.2. Noen ganger er det nødvendig å stille åpne spesifikke spørsmål for å føre barnet inn på et tema. Slike spørsmål inneholder formuleringer som leder samtalen inn på et temaområde ved anvendelse av nøytrale ledetråder, uten å legge opp til et bestemt svar. Her kan avhørspersonen bruke utsagn som barnet har kommet med tidligere i samtalen som ”døråpner” til å få barnet til å utdype fortellingen. Dette er en del av aktiv lytting, som omhandler identifikasjon og oppfølging av det sentrale innholdet/temaet i barnets fortelling. Ifølge Gamst og Langballe kjennetegnes aktiv lytting ved små pauser, bekreftelser, gjentakelser og oppsummeringer. Pauser gir barnet mulighet til å tenke og reflektere, bekreftelser er nøytrale responser som oppfordrer barnet til å fortsette å fortelle, og oppsummeringer viser at man nå er på vei over i et nytt tema. Det vises i manualen til at hjelpemidler som dukker, tegnesaker, plastelina og billedmaterieell kan ha stor distraksjonseffekt på kommunikasjonen mellom avhørspersonen og barnet, men at slike hjelpemidler kan være nyttig dersom barnet har vanskelig for å forklare seg verbalt og gi detaljert informasjon. Dersom hjelpemidler er nødvendig, skal disse introduseres etter barnet har forklart seg verbalt og benyttes på en strukturert måte som ikke er ledende.

På internasjonal basis er det særlig tre metoder som i dag er anerkjente ved avhør av barn; the NICHD protocol (Lamb, 1994), The Step-Wise Interview (Davies & Wescott, 1999; Memorandum of Good Practise (MOGP), 1992; Milne & Bull, 1999) og Det Kognitive

Intervju (Fisher & Geiselman, 1992), jfr. punkt 3.3.¹¹⁸ Målet med disse avhørsmetodene er, lik Gamst og Langballes metode, å fremskaffe informasjon fra barnet ved bruk av åpne spørsmål som oppfordrer til fri fortelling. Gamst og Langballes avhørsmetode inneholder momenter fra alle tre metodene, men har nok flest likhetstrekk med The Step-Wise Interview som også bygger på en fremgangsmåte hvor intervjuet systematisk gjennomgår ulike faser.

5 Reformbehov for reglene om dommeravhør og observasjon?

I april 2003 oppnevnte Justis- og politidepartementet og Domstoladministrasjonen en arbeidsgruppe som skulle evaluere ordningene med avhør og observasjon av barn. Arbeidsgruppens evaluering gikk ut på om ordningen i praksis var i samsvar med intensjonene, og om dommeravhør og observasjon var egnet til å få frem det best mulige beviset i straffesaker. I tillegg skulle det foretas en vurdering av samspillet mellom politi og dommere, aktørenes kompetanse, deres holdninger, utstyret og lokalene som tas i bruk ved dommeravhør og observasjon, og om ordningen ivaretok barnets beste på en tilstrekkelig måte.

Året etter¹¹⁹ la arbeidsgruppen frem sin rapport. Her stilte de blant annet spørsmålstegn ved om dommerens medvirkning er nødvendig. Arbeidsgruppen var av den oppfatning at rettsikkerheten ved sikring av beviset var sikret også uten at dommeren var tilstede. Videre ble det foreslått at observasjonsordningen blir opphevet, på bakgrunn av at ordningen blir lite tatt i bruk i praksis, innebærer åpenbare muligheter for feilinformasjon, og at svært få av observasjonene som er foretatt har ført til at det har blitt tatt ut tiltale. Dersom observasjonsordningen skulle beholdes, ville de anbefale at den ble undergitt en grundigere faglig vurdering. Arbeidsgruppen mente også at regelen om gjentatte avhør burde endres og gjøres mer fleksibel, jfr. punkt 5.5. Evalueringsrapporten ble sendt på høring i november 2004,

---

¹¹⁸ Henvist til i Gamst og Langballe (2007) s. 59

¹¹⁹ Justis- og politidepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2004)

med høringsfrist i februar 2005. Til tross for at rapporten pekte på viktige problemstillinger som burde utredes videre, inneholdt den ikke konkrete endrings- eller tiltaksforslag.¹²⁰ Jus-
tisdepartementet nedsatte derfor en ny arbeidsgruppe i november 2010 som ble gitt i opp-
gave å gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utvik-
lingshemmede. Arbeidsgruppen skulle her utarbeide konkrete forslag til forskriftsendring-
er, eventuelt en ny forskrift, og nødvendige lovendringer. Rapporten skulle leveres siste
oktober 2011, men leveringsfristen ble utsatt fordi man ville avvente en evaluering av Sta-
tens barnehus. Arbeidsgruppen avla sin rapport ett år senere, samtidig som det ble det le-
vert to delrapporter om evaluering av barnehus.¹²¹

Evalueringen av Statens barnehus er foretatt av Politi- og høgskolen i samarbeid med Norsk
institutt for forskning og aldring (NOVA), på oppdrag fra Politidirektoratet. Både evalue-
ringens delrapport 1 og 2 viser at både barn og pårørende blir bedre ivaretatt når avhør
gjennomføres på et barnehus, enn hos politiet eller i tingretten. Ordningen med barnehus
har ifølge evalueringsgruppen medført større grad av samordning mellom aktørene både på
den strafferettslige siden og på den behandlingsmessige siden. Antallet saker ved barnehu-
sene øker hvert eneste år, noe som burde tas med i vurderingen ved planlegging av perso-
nalressurser og avhørfasiliteter. Bruken av barnehus varierer ved de ulike politidistriktene.
Det anbefales derfor også at politiet og domstolene får tydeligere retningslinjer for bruken
av barnehus, og at det bør vurderes å regulere bruken gjennom lov eller forskrift. Aktørens
rolle under avhør og kompetanse/opplæring bør også vurderes og reguleres nærmere, og det
burde settes en grense for antall avhør per rådgiverstilling. Videre anbefales det at dagens
organisering og styringsstruktur av barnehusene, og hensiktsmessigheten ved at barnehuse-
nes tilbud skal omfatte rettsmedisinsk undersøkelse vurderes på nytt. Evalueringsgruppen
støtter dagens ordning hvor avhørspersonen som oftest har politiutdannelse og jobber innen
politiet. Det anbefales at det gjøres en nærmere vurdering og foretas en empirisk undersø-
kelse av om og eventuelt hvordan bruk av videoopptak ved dommeravhør påvirker

---

¹²⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 6

¹²¹ Høringsbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet (16.01.2013)

bevisverdien av barnets forklaring. Det oppfordres også til at det foretas en grundig vurdering av ressursituasjonen, og at myndighetene tar stilling til behovet for å opprette flere barnehus. I denne vurderingen bør også barnehusenes geografiske beliggenhet tas med i betraktning.¹²² Jeg går ikke nærmere inn på barnehusevalueringen 2012, men vil påpeke at det var et mål at denne evalueringen og arbeidsgruppens rapport skulle være to samkjørte prosesser. Høringsinstansene skulle vurdere både rapporten og de to evalueringene i hørings svarene. Jeg kommer i det følgende til kun å nevne de mest sentrale forslagene i arbeidsgruppens rapport, da det vil bli for omfattende å gjennomgå alle.

Arbeidsgruppen foreslår at politiet gis hovedansvaret for avhørene, og at disse kan foretas uten involvering av domstolene. Årsaken til dette er at avhørene på denne måten vil kunne gjennomføres raskere enn i dag, redusere belastningen avhøret kan ha på barnet, og øke presisjonen i forklaringen. I og med at det ikke er like mange personer som må være tilstede under avhøret, vil disse bli mer fleksible og gjennomføringen mer effektiv. Arbeidsgruppen foreslår også at retten til å få oppnevnt bistandsadvokat skal utvides, og at sedelighetssaker og familievoldssaker skal likestilles.¹²³ Videre foreslår arbeidsgruppen at det gis tydeligere regler for å sikre siktedes rettssikkerhet og rett til kontradiksjon, blant annet at det ved gjennomføring av akutte avhør skal oppnevnes forsvarer av påtalemyndigheten på samme måte som ved pågripelse.¹²⁴ Ved slike akutte avhør foreslås det også at det gis hjemmel for at påtalemyndigheten kan oppnevne setteverge.¹²⁵

Det er utfordrende og vanskelig å foreta avhør av barn, og i denne forbindelse er det flere rettslige spørsmål som må tas stilling til. Dette gjør at burde kreves en faglig standard på de som leder avhørene. Arbeidsgruppen er derfor av den oppfatning at det bør stilles formelle

---

¹²² Politihøgskolen og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Barnehusevalueringen 2012 – delrapport 1 og 2

¹²³ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 31

¹²⁴ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 38-39

¹²⁵ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 85

krav til at avhørspersonen, som at lederen av avhøret må ha utvidet påtalekompetanse, samt at vedkommende har gjennomført utdanning på Politihøgskolen.¹²⁶ De foreslår også at det kreves ettergodkjenning av avhørere.¹²⁷ Etter dagens ordning skal det foretas dommeravhør av barn under 16 år, jfr. strpl. § 239. Dersom personen er over 16 år på tidspunktet for hovedforhandlingen, må vedkommende møte i retten uavhengig av hvor lang tid etterforskningen har tatt. Arbeidsgruppen foreslår at grensen for bruk av dommeravhør av barn settes ned fra 16 år til 15 år, med alderen på tidspunktet ved det første avhøret som avgjørende for om vedkommende må møte i hovedforhandling eller ei. Dette begrunnes med at usikkerhetsmomentet i forhold til saksbehandlingstiden her vil reduseres, noe som gjør prosessen mer forutberegnelig.¹²⁸

Det er på det rene at fristen for avhør på to uker brytes i svært mange tilfeller¹²⁹, jfr. strpl. § 239 fjerde ledd og forskriften § 4. Arbeidsgruppen foreslår derfor å trekke et skille mellom saker som bør prioriteres og saker hvor det ikke er like avgjørende at avhør foretas raskt. Skillet anbefales trukket ”mellom avhør av fornærmede og sentrale vitner i saker som gir rett til bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107a, og andre nærliggende tilfeller”.¹³⁰ Avhør av barn i prioriterte saker foreslås å ha en frist på en uke fra politiet får informasjon om saker som gir grunn til avhør, mens avhør i andre saker foreslås en frist på fire uker fra samme tidspunkt for gjennomføring av avhør.

I dag foretas mange av dommeravhørene ved Statens barnehus, jfr. punkt 2.8. Det er dommeren som avgjør hvor avhøret skal gjennomføres. Barn som har vært utsatt for vold og overgrep vil ofte ha behov for oppfølging for å kunne bearbeide hendelsene og motvirke at senskader inntreffer. Arbeidsgruppen er av den oppfatning at det er nødvendig å sikre at de

---

¹²⁶ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 41-42

¹²⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 70

¹²⁸ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 40-41 og s. 45

¹²⁹ NOU 2006:10 s. 141

¹³⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 55

barn som virkelig trenger det, får en rett til å benytte et barnehus, og foreslår derfor at bruk av barnehus gjøres obligatorisk for barn under 15 år som er fornærmet i saken. Dette skal også gjelde for sentrale vitner som skal avhøres i saker som gir rett til bistandsadvokat. Ofte vil også personer som ikke er like sentrale vitner ha behov for de rammer som barnehusene tilbyr. Arbeidsgruppen foreslår derfor at det åpnes for bruken av barnehus også for denne gruppen vitner.¹³¹ Videre mener flertallet at aldersgrensen for fritak for vitneplikt i strpl. § 122 på 12 år ikke er godt nok begrunnet faglig, og foreslår på bakgrunn av dette at aldersgrensen heves fra 12 til 15 år. Ett av medlemmene mener aldersgrensen på 12 år burde opprettholdes. Samtidig foreslås det at en liknende formulering inntas i strpl. § 123.¹³² Dette mener arbeidsgruppen vil fjerne usikkerheten rundt om barnet skal informeres om innholdet i § 123.

Nyere forskning, evaluering av barnehusene og undersøkelser gjort av arbeidsgruppene viser at det er et sterkt behov for endringer innenfor rammene av dagens ordning med dommeravhør og observasjon. I januar 2013 ble rapport om ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker” sendt på høring. Svarene fra de ulike instansene er sprikende, og kommentarene til de ulike forslagene varierer fra instans til instans. Det kan således konkluderes med at det ikke foreligger konsensus rundt alle forslagene i rapporten. Advokatforeningen mener for eksempel at man allerede har gått langt i å fravike viktige rettssikkerhetsprinsipper, blant annet ved å akseptere at hensynet til barnet går foran hensynet til siktedes rett til å stille spørsmål til vitnet. De er av den oppfatning at forslaget fra arbeidsgruppen vil gjøre et ytterligere inngrep i forhold til den alminnelige standard for rettssikker saksbehandling i de alvorlige sakene som forslagene omhandler, og avslutter høringsuttalelsen med at ”advokatforeningen vil på det sterkeste advare mot slik ytterligere uthuling av sentrale rettssikkerhetsgarantier”.¹³³ Andre instanser som Riksadvokaten, Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, og Barne, likestillings- og inkluderingsdepartementet er på den

---

¹³¹ Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 59-61

¹³² Justis- og beredskapsdepartementet, Rapport fra arbeidsgruppe (2012) s. 83-85

¹³³ Høringsuttalelse fra advokatforeningen (22.04.2013)

andre siden i all hovedsak enig med arbeidsgruppens forslag.¹³⁴ Barnehusene i Tromsø, Bergen, Trondheim, Hamar, Stavanger, Kristiansand og Ålesund er også godt fornøyd med arbeidsgruppens arbeid, og er hovedsakelig enig i dens konklusjoner, men har også noen få bemerkninger. En av de viktigste er her at de foreslår at det i de mest alvorlige sakene bør foretas avhør av barnet så raskt som mulig, og senest innen 3 dager (72 timer).¹³⁵ Norsk senter for menneskerettigheter fremhever at rapporten mangler sentrale vurderinger av hvordan forslagene forholder seg til relevante menneskerettsforpliktelser, og mener dette må gjøres før en lovproposisjon eventuelt besluttes fremlagt.¹³⁶ Oslo politidistrikt (OP) støtter mesteparten av arbeidsgruppens forslag, men påpeker samtidig at forslagene vil medføre en betydelig økning i ressursbruken for politidistriktene. Det er i tillegg i tvil om det foreligger tilstrekkelig kapasitet til å videreutdanne nok antall personer til dommeravhør. Dersom disse forslagene blir vedtatt, mener OP derfor at det er viktig at politidistriktene blir tilført nødvendige ressurser, slik at de vil kunne følge opp forslagene på en måte som samsvarer med forslagenes intensjoner.¹³⁷ Det er av høringsuttalelsene klart at alle instansene er fornøyd med at det er foretatt en evaluering av dagens ordning med dommeravhør og observasjon, og at dette var nødvendig. Noen av instansene er likevel uenige i enkelte forslag, og/eller føler at disse ikke er godt nok vurdert av arbeidsgruppen. Jeg går ikke nærmere inn på høringsuttalelsene, da dette vil ta for stor del av oppgaven.

---

¹³⁴ Høringsuttalelse fra Riksadvokaten, Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet (2013)

¹³⁵ Høringsuttalelse fra barnehusene i Tromsø, Bergen, Trondheim, Hamar, Stavanger, Kristiansand og Ålesund (15.04.2013)

¹³⁶ Høringsuttalelse fra Norsk senter for menneskerettigheter (16.04.2013)

¹³⁷ Høringsuttalelse fra Oslo politidistrikt (02.05.2013)

6 Avsluttende bemerkninger

Jeg har i denne oppgaven tatt for meg dagens ordning med dommeravhør av barn, herunder blant annet drøftet eventuelle utfordringer som kan dukke opp under slike avhør, og om det foreligger reformbehov av reglene. Oppgaven har vist at det foreligger både behov og ønske om endringer i dagens regler i lov og forskrift om dommeravhør av barn og observasjon, noe som er forsket mye på og nå tatt opp til vurdering etter at barnehusevalueringens delrapport 1 og 2 og arbeidsgruppene rapporter ble presentert. Undersøkelser har også vist at flere av dagens regler, herunder tidsfristen for å gjennomføre avhør av barnet, ikke blir etterfulgt i praksis, noe som er med på å svekke barns rettsikkerhet og skape uforutsigbarhet. Et annet problem er at en del av den forskningsbaserte kunnskapen om blant annet observasjon, ikke er i samsvar med den nåværende ordningen. Det er videre klart at rammene rundt avhørene må spesifiseres i lov og forskrift, da gjeldende regler er for upresise og skaper ulik praksis og forståelse fra avhør til avhør. Samtidig foreligger det et sterkt behov for kompetanseøkning av aktørene og tilgang på ressurser, slik at avhørene kan gjennomføres på en best mulig og mest effektiv måte. Det er ingen tvil om at dette er et område som er under sterk utvikling.

Dommeravhør av barn og barns rettsikkerhet generelt er temaer som har vært mye oppe i media. VG Helg hadde en artikkel i september 2013 som skapte stor oppmerksomhet.¹³⁸ Her skrev VG om at barn som forteller om overgrep risikerer å bli dømt til å bo hos den de sier har forgrepet seg på dem, og om at foreldre som forteller om mistanke om at barnet deres blir utsatt for overgrep, ikke blir trodd. Det kommer blant annet frem at Barneombudet over flere år har mottatt klager fra foreldre, advokater, fagfolk og fra barn selv om at enkelte sakkyndige viser dårlig dømmekraft i sine rapporter til retten. Barneombud Anne Lindboe mener blant annet at det foreligger et behov for kompetanseutvikling hos sakkyndige psykologer i saker som omhandler barn. Psykolog Espen Walstad, som selv står på listen over psykologer som er godkjent for å jobbe med barnelovsaker, er av den oppfatning

---

¹³⁸ Ridar og Giæver (2013)

at sakkyndige ikke burde foreta vurderinger av hvem av foreldrene som skal ha samvær og omsorg. Han begrunner dette med at slike vurderinger er av juridisk karakter, og at psykologen her beveger seg inn på jussens område. Både barneombud Lindboe og barneadvokat Thea Totland mener at det er et sterkt behov for endringer i disse sakene. Lindboe foreslår at det innføres at det alltid skal være to sakkyndige i barnefordelingssaker, mens Totland mener at kun en egen domstol for barne- og familiesaker vil yte barna rettferdighet. Et par dager etter at VG publiserte denne artikkelen, holdt VG Helg paneldebatt¹³⁹ i Litteraturhuset i Oslo, hvor flere av spørsmålene i artikkelen ble diskutert. Tilstede var blant annet barneombud Anne Lindboe, psykolog Stig Torsteinsson og advokat Øivind Østberg. Debatten ledet til konkrete forslag som blant annet innføring av to sakkyndige i denne typer saker, og et tilsyn som følger med på de sakkyndiges arbeid. Videre informerte barneombud Lindboe om at hun har planlagt å arrangere en konferanse hvor disse spørsmålene, videre tiltak og endringer i det nåværende systemet vil bli diskutert. I regi av Domstoladministrasjonen (DA) og Barne- og likestillingsdepartementet (BD) er det igangsatt et utdanningstilbud hvor psykologene Stig Torsteinsson og Judith van der Weele foreleser for dommere hvordan vold og overgrep virker på barn.¹⁴⁰

Fokus i media på barn i rettssystemet den siste tiden, har vist at vi på dette området står ovenfor en del utfordringer. Det positive er at denne oppmerksomheten oppfordrer til endringer, grundigere vurderinger og mer kunnskap om temaet, og viser at dette er noe som må tas på alvor. VG pekte i artikkelen ”Her kurses dommerne om overgrep” på at rundt 20 prosent av sakene som behandles av norske tingrettssaler er barnefordelingssaker, og at rundt en firedel av disse er saker hvor det er påstand om vold eller overgrep.¹⁴¹ Til tross for dette er saker som omhandler barn kun et valgfag ved Det juridiske fakultet i Oslo, og ikke en obligatorisk del av utdannelsen. Det kan da spørres hvor kompetente dommere er til å

---

¹³⁹ VG Nett, Paneldebatt (24.09.13)

¹⁴⁰ Giæver og Ridar (2013)

¹⁴¹ Giæver og Ridar (2013)

foreta avgjørelser i slike saker, og om ikke dette er et område som er så alvorlig og utbredt at det burde tas inn i masterutdannelsen i jus.

Litteraturliste

Artikler

Andenæs, Johannes. Avhør av barn som vitner i straffesaker i *Etter overveielse*, Oslo, (1992), s. 123-131.

Davik, Tone og Åse Langballe. ”Du får bare gjøre så godt du kan...” *Utfordringer og dilemmaer ved avhør av barn i førskolealder*. I: Lov og Rett, nr. 1, 52. Årgang, (2013), s. 3-20. [lest 15.09.13]

Langballe, Åse. Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn. I: *Tidsskrift for Norsk Psykologforening, Vol 44, nummer 7*, (2007), s. 868-877.

Langballe, Ås. *Den dialogiske barnesamtalen. Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*, (2011). <http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Den-dialogiske-barnesamtalen-hvordan-snakke.pdf>.

Melinder, Annika. Gjentatte avhør: flere forhold har betydning for påliteligheten i barns utsagn. I: *Tidsskrift for Norsk Psykologforening, Vol 48, nummer 11*, (2011) s. 1091-1095.

Melinder, Annika, Marianne Fuglestedt og Guro Halvorsen Rommetveit. Barns minner om traumatiske hendelser fra et kognitivt utviklingsperspektiv: Tsunamikatastrofen. I: *Tidsskrift for norsk psykologforening*. (2005), s. 1130-1137.

Myklebust, Trond. Dommeravhør av barn i Norge – intensjon og fakta. I: M. Egge & J. Strype (Red). *Politirollen gjennom 100 år. Tradisjon og endring. PHS Forskning (2005:2)*, s. 142-172.

Natvig, Siv. Når barn vitner. *I: Forskning.no*, (06.10.07),
<http://www.forskning.no/artikler/2007/oktober/kjole>. [lest 25.09.13]

Ridar, Therese og Wenche Lie Giæver. Barna som ikke blir trodd. *I: VG Nett*. 24.09.2013.
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10143721>. [lest 25.09.13]

Giæver, Wenche Lie og Therese Ridar. Her kurses dommerne om overgrep. *I: VG*.
23.09.13. [lest 23.09.13]

Bøker

Andenæs, Johs *Alminnelig strafferett*, 5. utg. ved Matningsdahl og Rieber-Mohn, Oslo, 2004.

Bjerke, Hans Kristian, Erik Keiserud og Knut Erik Sæther (red.) *Straffeprosessloven. Kommentartutgave, 4. utgave, Bind I*, Oslo, 2011.

Gamst, Kari Trøften og Åse Langballe *Barn som vitner. En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør. Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*, 1. utg. Oslo, 2004.

Gamst, Kari Trøften og Åse Langballe *Se min kjole. Oda i dommeravhør *manual**. 2007.

Gamst, Kari Trøften *Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor*, 1. utg. Oslo, 2011.

Leander, Lina og Sven Å. Christianson. *Barns vittnesmål. I: Handbok i rättspsykologi*.
Granhag, Per Anders og Sven Å. Christianson (red.) 1. utg. Stockholm, 2008.

Magnussen, Svein *Vidnepsykologi: Pålidelighet og troværdighet i dagligliv og retssal*, 1. utg. Århus, 2009.

Robberstad, Anne *Bistandsadvokaten: Ofrenes stilling i straffesaker*, 2.utg. Oslo, 2003.

Rønneberg, Anne Lise og Anne Poulsson *Barn som vitner. Særlig om dommeravhør og observasjon*, 1. utg. Oslo, 2000.

Lover

1887: Lov om Rettergangsmaaden i Straffesager av 1. juli nr. 05 (Opphevd).

1902: Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.

1915: Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5.

1981: Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25.

1999: Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr. 30.

Forskrifter

FOR 1998-10-02 NR.925: Forskrift om dommeravhør og observasjon.

Forarbeider

NOU 2006:10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter.

Ot.prp. Nr. 6 (1926) Om forandring i lov av 1. Juli 1887 Om rettergangsmåten i straffesaker.

Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv (styrking av kriminalitetsofres stilling).

Rettsavgjørelser

Rt. 1987 s. 364

Rt. 1995 s. 1248

Rt. 2005 s. 1293

Rapporter

Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker. Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, Justis- og beredskapsdepartementet. Rapport fra arbeidsgruppe, 16. Oktober 2012.

Dommeravhør og observasjon av barn, 05. Mai 2004. Justis- og Politidepartementet. Rapport fra arbeidsgruppe.

Politihøgskolen og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Barnehusevalueringen 2012, Delrapport 1. *Barnehusmodellens implikasjoner for politiets arbeid med fokus på dommeravhør og rettsmedisinsk undersøkelse.*

En undersøkelse blant barn og pårørende, jurister og politifolk, samt ledere og ansatte.

Politihøgskolen og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Barnehusevalueringen 2012, Delrapport 2.

Høringsbrev og høringsuttalelser

Høringsbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”, 16.01.2013, www.regjeringen.no, sitert 18.09.13.

Riksadvokaten vedrørende rapporten ”Avhør av særlige sårbare personer i straffesaker”, 21.05.2013, <http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Riksadvokaten.pdf>, sitert 18.09.13.

Advokatforeningen vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”, 22.04.2013, <http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Advokatforeningen.pdf>, sitert 24.09.13.

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”, 16.04.2013, http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Barne_ungdoms_og_familiedirektoratet.pdf, sitert 24.09.13.

Barne- likestillings og inkluderingsdepartementet vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker” 16.04.2013, http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Barne_likestillings_og_inkluderingsdepartementet.pdf, sitert 24.09.13.

Barnehusene i Tromsø, Bergen, Trondheim, Hamar, Stavanger, Kristiansand og Ålesund vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”, sitert 15.04.13. http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Barnehusene_Tromso_Bergen_Trondheim_Hamar_Stavanger_Kristiansand_Aalesund.pdf, sitert 24.09.13.

Norsk senter for menneskerettigheter vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”, 16.04.13, http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Norsk_senter_for_menneskerettigheter.pdf, sitert 24.09.13.

Oslo politidistrikt vedrørende rapporten ”Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker”, 02.05.2013, http://www.regjeringen.no/pages/38198877/Oslo_politidistrikt.pdf, sitert 24.09.13.

Annet

VG Nett, *Paneldebatt: Hvem beskytter de minste?* 24.09.13.

<http://www.vgtv.no/#!/video/70973/paneldebatt-hvem-beskytter-de-minste>, sitert 30.09.13.

Justisdepartementets rundskriv G-70/98 Jnr 97/2585 C-J HEF av 23. oktober 1998, s. 30.

Teigen, Karl Halvor, http://snl.no/kognitiv_psykologi, sitert 01.09.13.